

Dnesek

ROČNÍK I.

V PRAZE 20. ČERVNA 1946

ZA Kčs 3.5

Slováci hovoří s Čechem

KAREL TARAB

Proč volila vesnice komunisticky?

MICHAL MARE

Proč my, Američané, máme rádi Němce

RICHARD JOSEF

Úvaha o důchodech a společenském prestiži

DR SCHMID

Old Shatterhand vojevůdcem

EDMOND KONRÁ

Stále jen talenty?

JAROSLAV JAN

Dáblův přítel u moravského soudu — Co byla Heydrichova akce? — Týden radost
a ...? — Střední stav — Dopis odcházejícího demokratického Němce — Volby na ves
nici — Je N. N. vinen?

V PRÁCI NAŠE SPÁSA
V POJIŠTĚNÍ
ZABEZPEČENÍ
PRÁCE!

Rolnická
VZAJEMNÁ POJIŠŤOVNA

SPOLEHLIVÁ OPORA
pojišťovna banky
SLAVIE

SLOVANSKÁ KOLEJ
pro dívky
v zámku Měšicích u Prahy.
Září 1946 - červen 1947
rok intenzivní přípravy pro život.
Ruština - angličtina - vzdělání - studium - sporty.
Návštěva středních a odborných škol v Praze.
Žádejte prospekt: Sekretariát Slovanské koleje, Praha I.,
Revoluční 15. - Telefon 604-24.

**NEZLOBÍ VÁS
ZUBNÍ FILM?**

Nezdá se vám, že vaše zuby — ačkoliv si je denně čistíte — nejsou tak dokonale bílé a lesklé, jak by měly být? Lehoučký matný stín na jejich povrchu je mucinový povlak, čili tak zvaný zubní film. Jak se ho zbavíte? Velmi snadno. Můžete si přece nyní opatřit speciální zubní pastu, výtečný český výrobek

Bis-Acidentol

Odstraňuje zubní film a má znamenité účinky antiseptické. Jest nakyslé ovocné příchuti a bohaté pěni. Působí pocit čistoty a svěžesti v dutině ústní. Je vydatná a velmi úsporná. Užijte Bis-Acidentol, zubní pastu pro náročné.

Rheuma — Dna — Ischias léčí se zaručeně dobře
V TRENČIANSKÝCH TEPLICÍCH
Po 6roční vnučené nepřítomnosti býv. hradní Kovan-
da znovu otevřel Léčebný dům
SAVOY-SLAVIA
s lékařskou ordinací v domě — Mírné ceny — výhod-
né paušální léčby — Teploucí teplá voda — Zdvíž —
Samozřejmě i a kuchyně

**VEDOUCÍ
ČEŠTÍ BÁSNÍCI**

I mladí representanti nastupující básnické generace vytvořili díla, v nichž se obráží katastrofální otřes československého národního bytí. Všichni jsou k svým veršům vedení a inspirováni stejnými počty: úzkostí o osud národa, nesmlouvavým vzdorem proti násilnickým vetřelcům a neochvějnou bezpečnou vírou v konečné vítězství. A přece jsou jejich výtvoři zcela individuální, lišící se různým tvůrčím temperamentem, různou uměleckou emocí a konečně i různými vnějšími podmínkami tvoření. Každý dal z hloubi své duše to, co v něm bylo nejlepšího — výsledkem je řádka knížek, z nichž by žádná neměla chybět v knihovně kultivovaného čtenáře poesie:

Jos. Čapek: Básně z koncentračního tábora brož. 60 Kčs
váz. 85 Kčs

Ivo Fleischmann: Sevřená oblaka brož. 36 Kčs

František Halas: Torso naděje brož. 30 Kčs

Vladimír Holan: Panychida brož. 25 Kčs

Jaromír Hořec: Jasna brož. 40 Kčs

Jaroslav Kolman Cassius: Koně v noci brož. 40 Kčs

Stanislav K. Neumann: Bezedný rok brož. 50 Kčs

Stanislav K. Neumann: Zamořená léta brož. 45 Kčs

Do této linie náleží »Střelnice«, cyklus 12 kreseb, do nichž známá malířka a grafička Toyen vložila svůj vášnivý protest proti fašismu a válce. Soubor těchto kreseb vyšel v krásné knižní úpravě s předmlouvou Karla Teige a s úvodní básní Jindřicha Heislera. Cena 150 Kčs.

U VŠECH KNIHKUPCŮ.
Nakladatelství Fr. Borový,
Praha I, Národní třída 9

OBSAH DNEŠKA Č. 12: FERDINAND PEROUTKA: Před Havlíčkovým jubileem. — MICHAL MAREŠ: Proč volila vesnice komunisty. — JIRÍ HEJDA: Zásobování, výroba a ceny. — J. BRDEČKA: Člověk ve filmu tři produkci. — VLADIMÍR SRB: Kolik nás bude? — DR. JIRÍ ALTER: Kolem atomového jádra. — Počkejte po volbách. — Stav našeho osídlení. — Proroctví. — Organizace a nadorganizace. — O sociální demokracii. — Proč dvojitá loket. — KSC a venkov. — Kulturní zpravodaj.

Dnesek

YDÁVÁ SDRUŽENÍ KULTURNÍCH ORGANISACÍ

YCHÁZÍ TÝDNĚ VE ČTVRTEK

REDAKCE A ADMINISTRACE PRAHA I, NÁRODNÍ TR. 9

Telefon číslo 390-51 až 54. — Účet poštovní spořitelny číslo 36.622. — Nevýžádané rukopisy se nevracejí. — Předplatné na rok Kčs 168.—, na pět let Kčs 84.—, na čtvrt roku Kčs 42.—, jednotlivá čísla Kčs 8.50. — Dohledací pošt. úřad Praha 25. — Odpovědný redaktor Ed. Valenta. — Tiskárna Melantrich. Praha II. Václavské náměstí 93.

řídí Ferd. Peroutka

Slováci hovoří s Čechem

»Byl jsem na hlavním štábu partyzánských oddílů. Bylo nás všech dohromady něco přes 15.000. Nedávno jsem četl, že bylo vydáno na 150.000 partyzánských legitimací. Proto jsem volil demokratickou stranu.«

»Před několika týdny jsem šel v Bratislavě po ulici. Skupina slovenských partyzánů se vracela z pražského sjezdu. V čele průvodu nesl rudý prapor. Kdo nepozdravil, byl zbit. Byl jsem dvakrát udeřen, ač jsem byl v uniformě československého důstojníka.«

»Poplašné zprávy, které určité podezřelé osoby faštického smýšlení rozšiřují na Slovensku, jako by major Žingor vyzval rozhlasem k ozbrojení a povstání partyzánů, prohlašujeme za nepravdivé...« Takto počínající výzvu rozšířil celý československý rozhlas a slovenský tisk 6. června; podepsali ji generální tajemník Svazu slovenských partyzánů major Žingor a tiskový referent nadporučík Masiarik.

Ano, tady je největší nebezpečí dnešní situace na Slovensku, pokud ji může hodnotit český novinář po několika týdnech. Ne partyzáni, nýbrž tvrzení, která se o partyzánech rozšiřují. Partyzánů se nebojím, avšak bojím se řeči o nich. Prověřovat výroky je nesmírně těžké na dnešním Slovensku, když příslušníci demokratické strany přisahají právě opak toho, co tvrdí příslušníci strany komunistické, a to někdy i tehdy, jsou-li v úředních funkcích.

Partyzány za bojů a legitimace v míru jsem ovšem spočítat nemohl. Mluvil jsem s několika očitými svědky bratislavské demonstrace partyzánů; o věci se konečně dost psalo v tisku. Nerozumněji ze svědků, český komunist, mi potvrdil, že k menším násilnostem došlo. Zdá se, že to byla demonstrace téměř tak nepěkná, stejně nedůstojná, jako vystoupení luďáckých žvlů na hřišti bratislavských footballistů. Vyhledal jsem si příslušný tisk; členové demokratické strany soukromě souhlasili s názorem, že za facky na bratislavských ulicích nelze dobře činit osobně odpovědná ani Viliama Širokého, ani třeba Lacu Novomeského; slovenští komunisté rovněž soukromě přisvědčili, že stejně málo může za facky na bratislavském hřišti dr. Lettrich. Avšak Lettrichovi stoupenci dokazovali celkem přesvědčivě, že komunistická »Pravda« neodsoudila partyzánské výtržnosti dost důrazně; s touž přesvědčivostí argumentovali stoupenci Širokého, že Lettrichův »Čas« se nepostavil dost rozhodně proti výtržnostem luďáckým.

Slováci ve společnosti jsou zlatí chlapi; slovenští novináři jsou osobně velmi příjemní. Za volební kampaně byli trochu příliš junáckými partyzány svých stran. Útočili na odpůrce často jen osobně; o tom jsou stohy výstřížků. Kolega z »Pravdy« mi řekl: »Franta Klátil by v »Čase« psát nemohl. Má příliš málo temperamentu. A Helenku Koželuhovou by, myslím, z demokratické strany vyloučili pro nedostatek radikalismu.« To je osobní hypothéza; i tu je těžko prověřit. Avšak už letmé pročtení »Pravdy« i »Času« za poslední dva měsíce stačí k zjištění, že jejich hlavním úmyslem nebylo politickou atmosféru uklidnit.

A další zjištění, na němž se shoduje snad většina pozorovatelů dnešního Slovenska: jinak mluví vůdci, jinak podvádějí, jinak lid. Většina vedoucích činitelů všech stran projevuje velký smysl pro odpovědnost. Myslí, mluví i

píše se zrakem téměř vždy soustředěným na zájmy státu. Podvůdci, t. j. novináři, sekretáři atd. — se dívají jedním okem na zájem strany a to druhé někdy přivírou. A lid, ten zdroj moci a zároveň vedená masa, která zná jen málo informací z bezprostřední zkušenosti? Někdy věřím všemu, někdy ničemu. Kromě doby voleb se celkem o politiku nestará. Nějak bylo, nějak bude. Politické napětí není tak vážné, jak by se zdálo z tisku, dokud stoupenci obou táborů ještě dovedou sejít se u vína.

Nenašel jsem Slováka, který by chtěl žít jinde, než v jednom státě s Čechy. Jsou-li tací, je jich velmi málo. A to je skutečnost nesmírně významná.

Další poznatek však rovněž není bez významu: Až do oznámení výsledku voleb jsem nenašel Slováka, který by chtěl, aby Praha zasahovala do slovenských poměrů více než dosud — tedy v několika dohodnutých věcech, jež jsou spravovány společně.

Tento postoj byl nejostřeji vyjádřen učitelem (příslušníkem strany práce): »Slovenský národ bojoval za povstání dva měsíce. Je to málo. Avšak povstání pražské trvalo pět dní. V Praze padly tři tisíce, na Slovensku zemřely desetitisíce. Co nám chcete vykládat.«

Katolický farář na malé vesnici (samozřejmě příslušník demokratické strany) uvažoval takto: »Je nám jasné, že více než devadesát procent Čechů za okupace nenávidělo Němce. Nevím, věděli Češi, že za slovenského povstání odpadlo od luďáků devadesát procent našeho lidu. Nevím, zda si v českých zemích lidé dost uvědomují, že se nám za Tisova státu dařilo lépe než předtím za Maďarů, za první republiky a potom, po povstání, když přišli Němci, za nimi Rusové a pak zas republika. Víím, že si lidé na Slovensku dost neuvědomují objektivní příčiny těchto zkušeností. Po první válce Československo musilo napravovat následky maďarského režimu i následky války; druhá válka světová se u nás citelně projevila shodou okolností teprve po pádu Tisova státu. To je stejně důležitý pramen autonomistického citění, jako přirozená touha každého národa řídit si sám své věci a jako známá méně ideologická a lidsky stejně přirozená touha udržet kariéru, již se člověk domohl. Vííme zájem Čechů o nás, ale řešit svoje otázky chceme sami — ovšem v dohodě s vámi.«

Pražské tiskové konference — Lettrichova, ministerstva vnitra a Širokého — vzbudily odezvu velmi prudkou. Reakce obyvatelstva v rozhovorech se lišily od reakce tisku spíše ve slovech. Jedno však je podstatné: Lettrich i Široký celkem přispěli k vyčištění ovzduší; zásah ministerstva vnitra nelze pokládat za nejšťastnější. Vedoucí politik demokratické strany mi řekl asi toto: »Přisáhám vám při životě svých dětí, které šťastně přečkaly válku i povstání, jehož se zúčastnily, že většina tvrzení referentů ministerstva vnitra nebyla buď vůbec pravdivá anebo přesná. Široký i Lettrich se smějí někdy mýlit, ústřední ministerstvo ne. Ti referenti to jsou vojáci bez důkladné politické zkušenosti. Chybí jim smysl pro jemné psychologické odstíny, které jsou nezbytné pro pochopení každé složité politické situace. Nepostřehli ani podstatu věci. Tu zná i prostý slovenský člověk natolik, že vidí ve výletu několika vojáků z Prahy zásah politických diletantů. Zásah stranický. Jak můžete očekávat, že my budeme věřit

ve vládu republiky, pracuje-li ústřední úřad tak hrubě a zjevně pro zájmy jedné politické strany a proti téměř dvěma třetinám slovenských voličů. Takhle my demokracii chápat nemůžeme. Politická policie ministerstva vnitra vyrobila z celkem bezvýznamné skupiny prchalovců v Londýně světovou aféru; roztroubila do světa, že katolický publicista Bohdan Chudoba byl zatčen »pro důvodné podezření« — a za týden ho očištěného propustila, takže mohl kandidovat do Ústavodárného shromáždění; nyní násilně přervala rok poklidné konsolidace Slovenska zveličením několika uličnických kousků a desavouovala tak rok práce Slovenské národní rady a ministerstev zahraničí i informací. Jakým právem? A na Slovensku přistupuje ještě jeden aspekt: šlo o zásah politické policie české do slovenských záležitostí.»

Profesor Komenského university, neorganizovaný, vidí věci takto: »Ano, takový zásah Prahy byl chybou. Chybou už proto, že se stal po volbách. Není veřejně známo, zda volební komise během voleb hlásily větší nepřistojnosti. Není pochyb o tom, že šlo o naprosto správně vyjádření lidu. Těto vůli se musí pokorně podrobit každá strana v demokracii, tedy i komunistická strana Slovenska. — Strana demokratická je název pro konglomerát mnoha skupin. Je v nebezpečí, že se tyto různorodé skupiny, sloučené za účelem voleb, časem rozejdou. Bude-li se ovšem do nich bít, udrží je to pohromadě víc než cokoliv jiného. Nejde o stranu převážně luďáckou. Nesmysl. Znáám lidi. Mně spíše připomíná obdobu strany agrární: většina je pro republiku, ale proti socialismu je ochotna spolupracovat s luďáky, stejně jako kdysi agráři spolupracovali s Henleinem. Za dnešní stranické struktury spolupráce ovšem znamená sloučení. A za dnešní situace celkově to znamená, že brání čistě veřejného života, udržuje práci lidových soudů, brzdí pozemkovou reformu atd. V tom všem mají komunisté pravdu. Mají pravdu i v tom, že republika má právo, ne, povinnost bránit se proti žvlum ji ohrožujícím. Komunisté činí tak s rázností, která imponuje. Při tom si však využívají své politické protivníky, nejen protivníky republiky. Útočí i na demokratické strany v demokratické straně — stejnými slovy. Ne, v demokracii musí mít místo i slušný člověk, který nevěří v marxismus.«

Jeden z ředitelů »Pravdy« mluvil realisticky: »Máme asi 65—70 procent předsedů a tajemníků místních i okresních národních výborů. S tímto aparátem jsme dosud nestačili na důkladné provedení čistky. Nevyhráli jsme téměř žádný okres a skoro žádné větší město. Je přece v zájmu republiky a demokracie, abychom tyto posice nepouštěli. Jinak Slovensko nikdy neočistíme od zrádců.« Tato myšlenka se později objevila ve státničtější formulaci náměstka Širokého (12. června) asi takto: Bude nutno, aby všechny kandidátky pro obsazování míst v okresních a místních národních výborech byly politicky přímo pečlivě prozkoumány. Je vedlejší, jak dlouho toto zkoumání bude trvat.

Ne, tak docela vedlejší to snad není.

Náměstek Široký požádal české novináře, aby věnovali pozornost slovenským poměrům, i když to snad někomu na Slovensku nebude příjemné. Těžko nepřijmout takové pozvání. Proto se odvažují projevit názor:

Je třeba zkoumání velmi pečlivého a velmi rychlého zároveň.

Nejrychlejší čistku může provést každá strana ve vlastních řadách. Bylo by šťastím pro republiku, kdyby se v tom strany slovenské dovedly stát příkladem stranám českým. Tady začíná pravá autonomie. Všechny strany to musejí provést, chtějí-li, aby jim lidé plně věřili. Páni politikové, neklamte sami sebe: statisíce hlasů ve volbách

jsme vám my, voliči, odevzdali jen proto, že jiným věříme méně než vám.

Zárodek dalšího řešení je již v projevech obou vůdců. Dr. Lettrich je ochoten umožnit Ústavodárnému Národnímu shromáždění, vládě, Slovenské národní radě a oběma Národním frontám, aby důkladně prozkoumaly předvolební kampaň demokratické strany — ovšem za její účasti. Ovšem. Ale proč s účasti českých složek? Věřte trochu víc sami sobě, bratři! A pak, ať chcete nebo ne, musíte si v demokracii víc věřit mezi sebou.

Náměstek Široký pravil, že dá komukoliv možnost revise v komunistické straně Slovenska, bude-li to vláda chtít. Proč vláda? Proč mají Češi řešit spory mezi vámi? Ukažte, kolik autonomie stačíte opravdu zvládnout a jak opravdovými demokraty jste. **Karel Taraba.**

poznámky

Dáblův přítel u moravského soudu

Být svědkem v hrdelním procesu, jaká to čest, být svědkem v politickém procesu, jaká to odpovědnost. Stát může prokázat tuto čest a uložit tuto odpovědnost jen občanům nejlepšímu, kteří po celý další život si ponosou vědomí, že pomáhali podle svého nejlepšího vědomí a svědomí, tak jak přísahali, aby soud byl spravedlivý.

V severomoravském městě byl šéf gestapa, nelidská stvůra, jakých jen nacistický režim dovedl vypěstovat, aby jimi obsadil velitelská místa u své policie a ve svých koncentracích. Je to také — člověk, který má na svědomí nespočetné životů a který ví, že za to bude viset. Prozatím je však držen ve vazbě a není souzen. Děje se tak proto, že ho potřebují jako korunního svědka. Není však držen v kollusní samovazbě, nýbrž ve společné cele, kde se mu střídá společnost, takže je o všem zpraven. Ba, závěr takového společného kriminálu není nikdy hermetický a je možno si všelijak zpestřit životy.

Dáblův přítel si však nemůže stěžovat na nudu. Je volán k přelíčením a vybírá si. Když někoho označí za udavače, má kaš svůj výdělek jistý. Když však popře, má obžalovaný nádějí na dlouhý život. Stává se někdy, že si to tento korunní svědek poplete (co?) a když je ve své cele jinak ponaučen některým ze společníků, dodatečně svou svědeckou výpověď opravi nebo odvolá.

A tak dělá to, co dělal celých šest let. Podle svého rozmaru posílá Čechy na onen svět nebo do dlouholetého žaláře, nebo je někdy pouští na svobodu. Jak může někdo věřit, že dáva odsoudit zrovna své bývalé přátele a příznivce a že dáva osvobodit lidi, kteří mu odporovali, když byl u moci? Pociť odpovědnosti ztratit za šest let své hrůzovlády docela a komu má být vůbec odpověden, českému soudu, který jej pošle za čas také na šibenici nebo svému svědomí, jež nikdy neměl?

Viděli jsme již v jiných případech, že svědectví šibeničníků je pro soud bezcenné, a zkušeny soudce se jím nesmí nikdy dát ovlivnit. Jaké však máme záruky, že se jím nedají ovlivnit nezkušeny soudcové z lidu, kteří vynášejí hrdelní rozsudky s konečnou platností?

A tak se nám zdá, že dáblův chechtot se ozývá při svědectvích jeho přátel. Kdež by si byli mohli před rokem pomyslet, že nejenom budou ještě na živu, ale budou ještě dále rozhodovat o českých lidech. **K. M.**

Co byla Heydrichova akce?

K vaší diskusi posílám vám opis odstavce 2. na straně 158 knihy: »Zpověď K. H. Franka« od Karla Vykusy, vydané v březnu 1946, který zní:

»Zotavovací akce:

S t. zv. zotavovací akcí se začalo ještě za života Heydrichova v rámci jeho politických opatření a konala se až do konce roku 1944. Dělníci a dělnice, kteří se zasloužili o zbrojní hospodářství v protektorátě, byli poslání do klimatických a lázeňských míst, hotelů a sanatorií na zotavenou. I zde bylo účelem udržet je ve formě českého zbrojařského dělníka, pro říši tak důležitého. Kdo zapravil výlohy s tím spojené, nemohu s určitostí uvést, mám však za to, že byly placeny z říšských prostředků (disposiční fond). **J. N.**

Týden radosti a...?

Jakousi ironickou shodou okolností se stalo, že v předvečer zahájení »Týdne dětské radosti« vydal státní úřad statistický 1. číslo »Populační statistiky«, obsahující údaje o kojenecké úmrtnosti v českých zemích za rok 1945. Ačkoli je publikace určena především lékařům a sociálním pracovníkům, měla by i veřejnost znát aspoň několik dat z tohoto oboru. Loňského roku se u nás narodilo 158.329 dětí české a jiné než německé národnosti. Za tentýž rok však zemřelo 17.463 dětí do jednoho roku. V zemi České jich bylo 10.699 (109.6 promile), v zemi Moravskoslezské 6764 (111.4 promile). Tato čísla musíme označit za katastrofální. Takovou úmrtnost (110.3) neměly naše země už dlouhá léta. Nejvyšší kojenecká úmrtnost byla sice vykázána v pohraničí, ale ani oblasti uvnitř země nebyly na tom lépe. Tradičně zdravější poměry na Moravě se v roce 1945 podstatně zhoršily. Máme právo se ptát po příčinách tohoto stavu, je-li zjištěno, že v okresech Bilina, Kaplice, Litoměřice, Prachatice, Vlašim, Jindř. Hradec, Benešov, Dubá, Duchcov, Sedlčany, Mikulov, Opava-venkov, Znojmo skoro každé páté dítě zemře aniž se dožije jednoho roku, ba v Kadani, v Mostě a Krnově jich zemře čtvrtina a na Hlučínsku skoro celá třetina?

Mobilisuje se nyní kděco. Pracovní síly, morálka atd. Nebyla ještě vyhlášena mobilisace pro boj proti kojenecké úmrtnosti. A přece lékaři-praktici tvrdí, že snižovat kojeneckou a novorozeneckou úmrtnost je především práce sociální a teprve v druhé řadě práce lékařská.

Co znamenala loňská vysoká kojenecká úmrtnost pro naši populaci, vysvitne ze zjištění, že její snížení na polovic (což je asi normální průměr civilisovaného státu) mohlo víc než zdvojnásobit přirozený přírůstek obyvatelstva za rok 1945, jehož přirozenou měnou přibýlo, následkem válečných událostí, jenom 7709. Lze říci, že ztráty, způsobené nadměrnou kojeneckou úmrtností, činily víc než 8000 životů, o něž mohla být naše populace bohatší.

vs.

Střední stav

Je jednou z výhod našeho dnešního stranicví, že se vzhledem k přebujelému stavovství, které bylo jednou z velkých nesnází předválečného politického života. Není u nás strany, která by myslila jen na jeden stav, jen na jednu společenskou skupinu. Všechny strany jsou — jak se říkalo před válkou — všenárodní. V každé jsou dělníci i soukromí úředníci, sedláci i řemeslníci, chalupníci a svobodná povolání, mají i vysocí veřejní zaměstnanci. Venkov nemá stavovskou, zemědělskou stranu a přece si sedláci a chalupníci nemohou stěžovat, že by se jim prálo méně než jiným. Je vidět, že to jde i bez stavovských stran, že je lépe, je-li dělitkem mezi stranami rozdíl základních představ, jak uspořádat společnost, jak řešit hospodářské, sociální a kulturní otázky.

Kdybychom si při hovorech s lidmi z nejruznějších vrstev dělali čárky, jak kdo s čím je spokojen, poznali bychom, že nejvíce nespokojenosti, zneklidnění, škarohlídství bychom našli u lidí, kteří v celku jsou označováni jako střední stav. Živnostníci a střední úředníci, řemeslníci a svobodná povolání. Tento stav prožil již od první světové války silně otřesy; otřásl se jeho poklidné a nevzrušené místo ve středu, v jakémsi závětrí. Sociální otřesy, hospodářská krize a j. byly příliš prudké a hluboké, a nemohly se nevyhnout této společenské skupině; nedovedla se politicky orientovat; nedovedla pochopit pravé příčiny své hospodářské tísně a nedovedla z nich udělat správné politické závěry; proto v rozporech o příčinách nacismu a fašismu čteme někdy o t. zv. vzpouře středního stavu, o jeho politické krizi, o politickém zmatení, které jej vehnalo v Hitlerovu náruč. U nás jsme to viděli na vývoji národní demokracie, která z pokrokové strany, jakou chtěla být po první světové válce, poklesla ke Gajdovi a Stříbrnému. Příčin politického rozkolísání středního stavu bylo velmi mnoho; působila tu i zakyslost měšťanstva, které bylo kdysi důležitým politickým činitelem a které vidělo, že na politickou scénu vstupují daleko silnější proudy, dělnické, socialistické hnutí, vedle nichž se nedovede dobře uplatnit. Tento stav, žijící až dosud v poměrně klidné t. blahobyti, se příliš nestaral o politiku a proto také jeho závěry z otřesů, které prožíval, byly velmi nesprávné: hledal příčinu úpadku svého politického vlivu, svých hospodářských nesnází tam, kde nebyla: na levici. A proto tato společenská skupina byla nejméně odolná proti fašismu. Proto právě v těchto vrstvách se nejvíce tleskalo slově: zaplať

pán Bůh za fašismus. Je jisté, že světová válka, okupace, podlidskost nacismu a fašismu byly užitečnou školou i pro tyto vrstvy.

Bude však dobře si všimati i dále tohoto stavu. Není nepočtený, není bezvýznamný. Ukázal malou politickou odolnost před válkou a menší recidivy nejsou vyloučeny ani později. Ve světě daleko ještě vše není v pořádku: také u nás jsme ještě nepřekeřovali všechny poválečné nesnaze a potíže; nemusí být škarohlíd ten, kdo pochopí jejich příčiny, kdo ví, kde jsou tí, kteří mohou a dovedou tyto nesnaze překonávat, kdo ví, že do úplného míru se nedostaneme skokem, ale postupně, nebude nesnázemi překvapen a podlamován. Přijme je jako další podnět k větší práci. Nesleví na své víře a důvěře.

Bude potřeba se postarat zejména o dobrou politickou výchovu t. zv. středního stavu. Jeho hranice nejsou zcela určité, ale ten, kdo se mezi ním pohybuje, musí dosvědčit, že v něm je nejvíce nespokojenosti, zneklidnění, nedůvěry; v něm je nejvíce prapodivných výkladů a názorů; nejsou míněny zle, ale jsou a mohou vésti časem k hlubším krisím důvěry. Dnes tento stav je roztroušen po různých politických stranách. V některé je ho více, v některé méně. Ale ve všech by bylo dobře si všimati politické výchovy této vrstvy. Aby nekolísala více, než je potřeba.

V. G.

politika

Michal Mareš

Proč volila vesnice komunisticky?

II.

Reportáž je jakýsi druh sliďčství, pátrací služby pro čtenáře, vřetení, stopování, ba nechci-li říci dokonce aporotování zpravodajského výsledku, tedy vytažení něčeho na denní světlo z přítmi, z neznáma. Avšak reportáž jen pro reportáž, když člověk není jen reportérem a nechce být politikem. Opět vyjde tento článek pod záhlavím Politika, a přece by mohl být zařazen pod tučtem jiných rubrik. Tam bych se také raději viděl a patřil. A k věci:

Šel jsem za volebními výsledky, příčinami výsledků; a poznávám rychle, že všude narážím na oblasti, které jsou vlastně novou zemí pro pisemnictví, k nevyčerpatelným studnicím v tomto smyslu. Za prostou otázku: proč jste volil, následuje nejčastěji plochá, nemnoho říkající odpověď. Za tou odpovědí však malý román, povídka, velký román, tragedie, líčení nadějí, snů, uskutečnění jich, líčení škázy, dobroty, zloby, chamtivosti, rozkladu, bratrství všelidskosti, msty a sta jiných protikladných podnětů a podpodnětů. Všecko je v jádře relativní a každý vidí jinak jednu a tutéž věc. Rus třeba říká s o r o k n o ž k a, tedy čtyřicetinožka zvířátku, jemuž říkáme u nás stonožka a jemuž Němec dal název T a u s e n d f ü s s l e r, tisícinožka. Nepodařilo se mi spočítat, kolik nožek ona malá mrška má, ale má jich jistě mnoho. A tak jednu a touž věc, o níž zde mám psát, by napsal každý jinak, viděl a slyšel jinak.

Když jsem teď přišel jako reportér z krajů bramboráckých, hospodářských lihovarů a lnu, z horákova do bohatého Polabí na Podřipsko chmelnic, vinic, těžké pšenice, řepy, cukrovarů a sladoven, do pravlasti Pšovnanů, Čechů, tu více než celé volební výsledky jsem poznal, jakou ještě u nás máme všude panenskou půdu v naší malé zemi pro román velkého slovanského formátu. Chci svůj reportérský úkol nyní splnit tak, že, pohybuje se na hranicích beletrie, psychologie a novinářství, splním svůj úkol, věda, že politická věda a přesnost statistická, suchá, ale důležitá, by byla více na místě. K tomu však je třeba velkého organizačního aparátu, dlouhého časového rozpětí. Zde jde o záznamy, poslech a dojmy několika hodin, několika málo dnů.

Malá vesnička, v pozadí svatá hora Čechů, Říp. Statek střední velikosti. Majitelka 73letá, svobodná dáma. Aristokratka holandského původu, poslední svého rodu. Mužští předkové zčásti ve službách císařské armády Habsburků. Majitelka věnovala celý svůj život právě křesťanské charitě. Tak m. j. udržovala po celá desetiletí z výnosu statku sirotčinec pro děti z okolí. Personál domény od velebného pána až k dojíčce krav se tu střídal pouze smrtí. Takový život poklidný von anno dazumal. Ves měla vždy svých 50 voličů, všech 50 hlasů pro katolickou stranu lidovou. Nyní 46 hlasů pro komunisty, 6 pro lidovce. Tak byla vyjádřena lokální revoluce jako na tisíce jiných místech volebním spiknutím nebo otevřeným bojem bezzemků proti majitelům půdy.

Problém: Stát nemá příčiny, aby nerespektoval majitelku statku, o níž tu jde, poněvadž občansky nezavdala příčiny k jinému chování, zejména když se po celý život vždy chovála statkářka příkladně, sociálně. Ale 46:6. Dosavadní věrní služebníci se vzbouřili nejen volebním listem, touto nekrvavou, při tom někdy revoluční zbraní. Poddaní paní hraběnky nyní zatloukají, nedočkaví času, kdy rozhodne stát nebo smrt, kolíky do půdy, parcelují a ne zrovna bez vzájemného škorpení a hašteření, co je moje a co je tvoje. Jak dlouho, a stát stal by se bezčlenným dědicem této ženy bez dědiců. Ta nyní stojí u okna, bledé čelo přitisknuto na tabulku skla a sleduje počínání svých příštích dědiců ještě za živa, než ujme se krásné půdy stát a jeho lid i po právu, než přijde kýžený okamžik definitivního rozhodnutí pro těch 46 voličů, kam správně zarazit kůl pro toho nebo onoho.

Pan katecheta, staříčkový již kněz, slouží v neděli v kostelíku při statku mši. Paní hraběnka jde po mši tiše, ale hrdě středem svých dosavadních poddaných, sice ještě zdvořilých, ale současně zamračených. Myšlenky všech jsou ohraničeny hranicemi nynějšího majetku jedné ženy a budoucího majetku všech ostatních zde přítomných. Každý posuzuje tentýž zájem jinak: soroknožka, stonožka, tisícinožka. Revolucionář, právník, beletrista, všichni však unisono: Madame, chápeme vás, ale nová společnost se rodí a stará umírá a nikoliv bez bolesti. Volební výsledek, resultát nekrvavé revoluce to praví. I když těch šest je podle zákona dosud v právu. Malý státnický problém na jediné české víscce. Doba mecenášů je u konce, sirotčinec nebude, či bude? Sirotčinec kolektivum, myslím. Proč zde voleno komunisticky, je jasné.

Jiná ves těsně u Labe, má na sto čísel. Komunisté vedou, jsou daleko před ostatními. Dříve zde sociální demokracie a agrárníci měli přibližně stejné posice. Kdo zde dnes volil komunisticky, prohlašuje, ať dříve patřil politicky kamkoliv, naši obec vedou slušní lidé, komunisté. Potvrzují to i ti, kteří volili proti. Těší se na spolupráci s dosavadními členy místního NV. Mezi nimi je přednostka dráhy, bývalý inženýr, úředník, rolník, dělník, živnostník. Starý národní demokrat a Sokol, nyní komunista: »Dočkal jsem se splnění svého starého panslávského ideálu, díky patří Moskvě a komunistickým stranám. A pak u nás v obci samý slušný člověk na správných místech a bezvadně jednání s každým.«

Na Vysočině způsob odpovědi na dotazy jaksi leží na otevřené dlani. Zde v Polabí jsou odpovědi stejně upřímné, ale tíže se svěřují lidé v těžkých půdách, lehčeji v půdách lehkých. Na Roudnicku je rozhovor jakoby s člověkem neznámým, na horách důvěrný kontakt.

Na horách odpovídá se přímo na dotaz, zde obyčejně na otázku následuje protioptázka, a pak teprve odpověď a taky ne.

Kategoricky prohlásil zemědělec před odpovědi na otázku: »Mluvíte-li povšechně o voličstvu, bývalých agrárních, musíte rozlišovat za 1. mezi starou stranou agrární, t. zv. agrasů, velkými sedláky, a za 2. příslušníky pozdější

strany republikánské. To jsme my, kteří jsme sice byli agrárníci nakonec v jedné straně — ale jinak hovořil onen zemědělský lid pachtýřů, chalupníků, baráčníků a zemědělců vůbec, tedy včetně deputátníků a bezzemků. Z těch těžkých agrasů jistě některý jednotlivec pro nějaký důvod volil komunisty, ale ve své naprosté většině šli s národními socialisty. A ten drobný, malý zemědělský lid s velkou částí středního stavu, ti všichni, kteří byli u nás republikánů organizováni, to byli ve straně neznámou a nejménovanou stranou, de facto však existujících agrárních socialistů. Od těchto složek k nynější komunistické straně není tak veliký skok, jak se předpokládá, koncese které nám komunistická strana povoluje svým nynějším programem, to je ono. Proto onen přesun nás »zelených« socialistů k rudým soudruhům. Však se dohodneme.«

Podobné je vysvětlení přesunu z kruhů lidoveckých. Tam ve straně také byla a je taková neznámá, nejmenovaná strana křesťanských socialistů. Tak bych si jednoduše věc vysvětloval. Člověk nemusí umět o socialismu bleknout ani slovo, ale ví, že k němu patří, inu někdy se tou nevědomostí také může spát, ale v životě se každý o něco přepálí. Jo, a ještě bych řekl vedle na Kralupsku, tam mnoho sociálních demokratů z dob dřívějších nezapomenulo na svého starého dobráka posl. Biňovce a volili komunisticky třeba jen proto. Věřte, každý člověk má pro to nějaký svůj důvod. Ten, kdo volí někoho jen tak, ten z toho pak radost nemívá. Šelma sedlák pěkně se usmál a viržynku nabídl.

Sociální demokrat, asi třicetiletý státní úředník na obci, kde je přibližně 300 komunistických hlasů, na 200 národ. soc., 60 soc. dem. a necelých třicet lidovců:

»Těžcí agrárníci volili takřka jednomyslně národ. soc. Ostatní na vesnici, kteří volili komunisticky, vycházeli z předpokladu, že národ. socialisté nemohou pro své složení hájit tak důsledně socialisticky zájmy lidu jako komunisté. Byl-li tento předpoklad zcela správný, ukáže budoucnost snad již nejbližší. Velcí sedláci volili komunisty jen výjimečně, tak třeba jeden, který byl dlouho v Americe a tam byl členem strany farmářů. Řídící učitel na zdejší škole, lidovec, volil komunisty, poněvadž je přesvědčen, že se komunisté poctivě zasazují o lepší a slušnější život všech bez výjimky a to nejen lidu, ale i osobnosti samé. Nasytit každého, slušný byt každému a zejména pak vše pro pracující lid; v tomto směru lidovci udělali málo přípravných prací a tak zmeškali velikých chancí. Komunistická strana v prosazování práva osobního pak mi podala důkaz dobré vůle, když jsem se dostal do konfliktu s byrokraty ministerstva školství. Neodmítli mi podati ruku i když jsem prohlásil, že nejsem jejich stoupencem.«

Dále praví můj soc. dem. informátor: »Za války jsme tu měli statkáře starousedlíka, Němci ho zavřeli a statek mu vzali. Jeho manželka bydlila a žila zatím všelijak. Dosavadním deputátníkům pak, jako právoplatná majitelka, která německou konfiskaci neuznávala, poradila, aby z pozemků jí patřících Němcům vzali co nejvíce pro svou potřebu a vůbec každý český člověk nechť Němce poškodí jak může! Němci odešli, statkář se vrátil z koncentračního tábora, ujal se vedení svého navraceného majetku a někteří z těch, kdož brali Němcům, myslili si, nyní budeme brát i tobě. Paní statkářka kdysi dovolila, je to jakési vydržené právo. Statkář jim věc odpustil, ale na nejtvrdošijnějšího, který nepovolil, a na jeho manželku, na ty učinní oznámení pro polní puch. Postižení ohánějí se svou komunistickou legitimitací, dovolávali se právní ochrany, avšak od strany požehnání nedostali. Nyní prohlašuje tento volič za sebe i celou rodinu: Když mne strana nechá jako svého voliče v byrnydě, s celou sedmičlennou rodinou ze strany vystoupím! A sedlák: já tam vstoupím. Dva týdny po volbách, na vesnici se počínají rýsovat všelijaké problémy.«

V sousední obci, přibližně stejného složení, bylo obyvatelstvo na návrh komunistů požádáno o přesný soupis slepic. Bylo jich ohlášeno osmdesát. Ve skutečnosti jich je na devět set. Konečně čím více, tím lépe, tím víc vajec a veselých slepiček, necht' ať již přijde čas, kdy slepička, drůbež a dobytek se potěší ze svého krátkého života bez starosti o lidské a úřední problémy. Komunistický návrh povolal v obci s polovičním volebním číslem komunistů silný rozruch proti kontrole nosnic. Oposice s nár. socialisty v čele začla mluvit o teroru a o tom, že soukromý majetek je komunistickou stranou zaručen a že si jej nedají brát, a nalezli stejnou odezvu mezi komunistickými voliči. Od revise bylo upuštěno. Všichni bez rozdílu stran si oddechli. Ale problémy se rysují. Oni vám nechtějí nechat, co vám slíbili, to byl šlágr nekomunistů, proto jste je volili?

Průmyslník, bývalý národní demokrat, volil lidovce, poněvadž není socialistou. Ten vysvětluje vítězství komunistů ve své obci takto: »Komunisté si přípravou i získáním mnoha slušných lidí in fondo vítězství zasloužili. Ale jako člověk kritický, nikoliv jako odpůrce, musím konstatovat, že do řad komunistických se přimísilo mnoho provinilců, jimž jde o pardon. Jde o to krytí se, přizpůsobit se, nechci-li říci chameleonství, tedy mimikrii. A pak to: vidíme na mnichovském prohršení, kolik viny na tom mají agrárníci, od těch se na venkově odvrátil pochopitelně každý, kdo je dobrý vlastenec. Komunistická strana pracovala a pracuje a la long, před mnoha léty vypočetla dobře portréty různých agrárních bařtipánů a na toto panstvo vystavenou směnku nyní správně a plně inkasovali. Inkasovali dobře, jenže se mnohý dlužitel svezl s věřiteli. Komunistická strana by nebyla komunistickou stranou, aby zase do času neroztříbila semeno plodné od plevele.

Každý sedlák mezi svým hospodářským inventářem má fofr — takový fofr bude i v kompartaji. Spousta agrárních úředníků a učitelů pochopitelně přešla ke komunistům s vlajčímí prapory, k nám, lidovcům, to je jasné, nemohli přejít, to už je vžitá tradice u bývalých agrárníků. Ovšem zase bych lišil mezi republikány a pojmem agrárníků. Myslím tedy více na republikány. Pokud jde o velké agrárníky, ti přešli ve své mase k národním socialistům v klamně domněnce, že si tuto zevnitř přetvoří na svou bývalou agrární partaj. Ale to je tak, jako by footballisti chtěli vstoupit do hasičského sboru, v domněnce, že až bude hořet, že footballisté přestanou kopat míč. Ostatně komu na venkově bylo jasné, že se tu nebude agrárnit, ale znárodnovat nebo později socialisovat, ten vykonal svou volební povinnost podle svého přání a vědomě.

43letý bývalý národní demokrat, dnes komunist: Je správcem stamilionových skladů válečné kořisti. Nemluvil jsem s ním. Každý však o něm mluví souhlasně. Spravuje majetek státu čestně, nezná kompromisu, je všeobecně oblíben u dělníků i strážů, třicet německých zajatců k němu hledí jako k lidskému představenému a nikdo z nich nepomýšlí ani na sabotáž, ani na útěk. Z prací mimo skladiště se vždy přesně a dochvilně vrátili. Tento muž volil komunisty, poněvadž v místním NV nejsou byrokraty a svou stranu reprezentují jak se sluší a patří.

Venkovský lékař bezpartijný: »Volil jsem sociální demokraty, poněvadž komunistou nejsem. Ale slušnost zdejších komunistů mně učinila volbu dosti těžkou. Když visela má existence primárně venkovské nemocnice ve vzduchu v důsledku různých úkladů, komunisté, kteří o věci rozhodovali, pravili, že moje praxe mluví pro mne a nemocný že potřebuje dobrého lékaře. Politické vlivy necht' zůstanou stranou. Dávám hlas komunistům až po volbách, te-

prve nyní a dodatečně, byl jsem před tím handicapován komunisty, kteří podle mého úsudku komunisty nejsou.

Přišel jsem do vesnice, v níž jsem nějakou dobu žil před více jak třiceti lety. I tato vesnice na Labi je v rukou komunistů. Po starých známých jsem se ptal, ale ti už většinou sami byli zvoleni, smrtí. Po rodině Špačkové (jmenuje se jinak) jsem se ptal, rodině, která je na gruntu již od dob bělohorských. Řada vlasteneckých generací se tam již vystřídala. Starý Špaček ještě žije, jeho dcera je vdovou a je nyní u něho se svým synem 19letým studentem, je prvním v VIII. třídě latinské školy. Rodina Špačků je nejoblíbenější a nejváženější v obci. Jdu tam. Nikdo mne již nezná. Musím vypravovat. »Tehdy ještě, když jste měli šenk, tak jsem tu denně sedával, tam venku pod starou hruškou, však tam ještě je strom prastarý a košatý. Jednoho večera na jaře, hrušeň již kvetla, příběhla jste vy, tehdy asi osmileté děvče, se svou maminkou, že děda zemřel, otec tadyhle dědy, praděd vašeho syna. Kdož jste tehdy žili, báli jste se skoro devadesátiletého dědy, když zemřel. Ujal jsem se stařečka, oči zatlačil, ústa podvázal, umyl, oblékl. Co umřelý, jaký pak strach před ním?«

A nyní všichni věděli, kdo jsem. Ve vesnici s komunistickou majoritou vládne k této rodině takt k pohledání. A tak se dám do hovoru jako všude jinde, o volbách. Nejprve se ptám dceř, tedy matky onoho studenta. »Nevolila jsem,« pravila smutně, »nedostala jsem legitimaci. Můj muž byl na jaře popraven! Stal se členem Vlajky, to je pravda, politice nerozuměl, věřil těm, kdož ho svedli, ale nikoho nezradil a neudal. A byl pověšen.« Nechci se již nikoho ptát, proč a jak volil, jen studenta se ptám: »Mluvil jste s otcem před popravou?« »Ano, zcela sám, maminka neměla k tomu síly, ta stála někde na ulici a plakala, za soudní budovou. Otec se se mnou klidně rozloučil a řekl: Před tváří boží, na prahu věčnosti, můj synu, ti doznávám, že jsem byl dobrý Čech vždycky, zmýlil jsem se, to uznávám, ale udavačem jsem nikdy nebyl. To řeční mamince, dbej o ni, aby ještě více netrpěla, a ty buď hodný člověk, zejména svému lidu a nepřej se do ničeho, čemu nerozumíš, vždyť vidíš, kam člověk dospěje, nejlépe na mně.«

Ve vesnici jsou lidé spravedliví a taktní. Po návštěvě u Špačků bylo mi řečeno: »Lito je nám těch hodných lidí, za toho vlajkaře nemohou, nu, nesmíme jim to dávat narvejo, děláme, jako když nic nevíme a jako by nic nebylo. On svou vinu odpykal a byl to celkem malý provinilec proti Frankovi a ani o tom se již dnes nemluví. Trest smrti vše smaže.«

Jinak však ve vesnici, odkud pochází popravený. Tam po popravě se vyskytla žena, která udává, že vdova po popraveném prý jednou řekla: »Německo to vyhraje.« Nikdo jiný to netvrdí, ale vdova se tak patrně nedočká svého majetku, který nebyl zabaven, neboť úřady poznaly, že Špačkova dcera se ničím neprovinila. Komunistická vesnice, kde manželka popraveného nyní žije, však nezná mstu a to rád konstatuji in margine: Proč vesnice volila komunisticky.

Nakonec pak: Zůstal jsem ve vesnici na noc a bez spolení. Byt nikde, až se mně ujal strojník Svoboda, lidovec. Ten má tři syny, mezi 30 a 40, u železnice, pošty a chemika. Všichni volili jinak, než táta, totiž jeden sociální demokraty, druhý národní socialisty a třetí komunisty. Ráno při snídani povídá tatík: »Tak vidíte, jak to jde, jak se snášíme a tak to půjde jistě i všude v naší republice. U nás v H. bude radost s komunisty pracovat, to jsou rozumní muži, já jsem do NV vyhlédnut za lidovou stranu, až sem zas jednou přijedete, uvidíte, že to půjde, musí to jít a všude.«

Pan Svoboda necht' má pravdu, úplnou pravdu. Sorokožka, stonožka, tisícinožka — vždy totéž.

Richard Joseph

Proč my, Američané, máme rádi Němce

Podle armádního šetření z amerických vojáků, sloužících po válce v Evropě, cítilo příznivě vůči Němcům jen 34 procent z těch, kdo v Německu vůbec nebyli. Toto procento stoupl na 42 procenta u těch, kdo strávili méně než čtyři týdny v Německu, na 54 procent u těch, kdo tam žili jeden až dva měsíce a na 59 procent u vojáků, kteří se tam zdržovali déle než dva měsíce. Přinášíme překlad článku amerického vojáka.

»Běda národu, který nedovede rozpoznat nepřítel od přítele«.

Když jsem se vrátil domů do Spojených států po mnohaměsíční vojenské službě v Evropě, byl jsem požádán, abych vyplnil zvláštní dotazník Červeného kříže, kde je sloupec, kam má vracující se voják napsat jméno své oblíbené evropské země.

Prohlížel jsem pozorně tyto dotazníky a zjistil jsem, že z pěti vracujících se vojáků čtyři dávali přednost Německu přede všemi ostatními spojeneckými zeměmi, jež poznali. To snad může ohromit Američany, kteří zůstali doma, ale nemůže rozhodně překvapit žádného vojáka, který byl v Evropě.

Často bylo možno slyšet americké vojáky, jak kritizují v Londýně Angličany nebo v Paříži Francouze, ale bylo vzácné slyšet Američany v Německu proklínat nepřítel. A kteří tak činili, byli zpravidla lidé, kteří viděli své kamarády umírat v boji nebo viděli těla Američanů, zastřelených po vzdání se, nebo cítili příšerný zápach těl ubitých vězňů v Dachau nebo Buchenwaldu. Ti zůstali neochvějní ve své nenávisti. Ale ti, kdo je vystřídali, znají Němce jen jako mírumilovné, roztomilé a pozorné hostitele.

V armádě Spojených států se stalo nemodemím nenávidět »krauts« — jak se Němcům láskyplně přezdívalo. Američtí vojáci z Německa, kteří dostali dovolenou do Paříže nebo na Rivieru, často se vraceli ještě před uplynutím dovolené »domů« — do Německa. Ač se to bude zdát neuvěřitelným, mnohý americký voják našel ve své obhajobě Němců tak, daleko, že vinil americké vojenské úřady, že si vymyslely historky o ukrutnostech Němců. Nebylo nezvyklé slyšet amerického vojáka říkat, že kdyby v Evropě vypukla nová válka, byl by raději spojencem Německa.

Co vyvolalo tuto vlnu nesprávných citů, jež ohrožuje naše vítězství?

Především americký voják se cítí za mořem opuštěn a stýská se mu po domově. Němci se mu zdají méně cizí než každý jiný národ — dokonce i Angličané. Přišel do Anglie v očekávání, že její obyvatelé jsou mu zcela podobní. V důsledku toho byl překvapen a posléze rozmrzen rozdíly mezi Američany a Brity. V Německu očekával velké rozdíly a proto uznával s radostí velké podobnosti.

Bylo to v Německu, kde americký voják zažil pocit nemírné úlevy, dostavivší se s koncem války. Prostředí tam bylo příjemnější než kdekoli jinde. Velká města, pravda, byla rozbita, ale většina malých měst a vesnic zůstala nedotčena. I v jižní Francii byly děti bledé a podvyživené, ale zde v Německu byly růžové, dobře živé, radost na ně pohlédět. A dospělí byli oblečení líp než kdekoli jinde v Evropě. A což ženy —

Tim přicházíme k jednomu hlavnímu důvodu, proč se americký voják dívá přátelsky na Němce. Od okamžiku, kdy překročil hranice, byl doslova zavalen mořem ochotných frau-leins. Nalézal je v nemožně skrovných koupacích uborech na březích řek a průplavů nebo jak seděly na okraji silnic, majíce nohy lákavě vystaveny. Chtěl-li nějaké děvče, stačilo zastavit jeep.

Proč se německé ženy vrhly s takovým nadšením do náruče amerických vojáků? Hlavně snad z toho jednoduchého důvodu, že byly tak dlouho bez mužů. Další důvod snad byl pokles morálky, způsobený nacistickým učením, že povinností německé ženy jest neodpřít ničeho vojákovi na dovolené, i kdyby byl pro ni cizím mužem. A tak se rozhodly neodpřít ničeho ani Američanům.

Podivné bylo, jak se na to díval sám americký voják. Ve Francii se stýkal skoro výlučně jen s prostitutkami a dospěl

k unáhlenému názoru, že Francouzi jsou nemravný národ. Ale v Německu, kde mu byly ochotně všechny ženy k dispozici, díval se na svoje styky s nimi jako na romantické příběhy, díky přátelskosti a štědrosti německých žen.

Zákaz přátelit se s Němci a jeho pozdější odvolání měly velký vliv na vývoj názoru amerických vojáků o Německu. Zákaz byl původně vydán ve víře, že by mohlo být pro vojáky nebezpečné stýkat se volně s obyvatelstvem. Velitelství armády dále vědělo, že v Německu jsou velmi rozšířeny pohlavní nemoci, a doufalo tak zabránit jejich šíření mezi našimi vojáky.

Avšak pokuta 65 dolarů za přátelení se s Němci neodvrátila naše muže od styků s Němkami. Pouze jim bránila, aby se hlásili k profylaktickému ošetření poté. V prvních dvou měsících okupace Německa bylo mezi americkými vojáky objeveno 13.000 nových případů venerického onemocnění. A tak byl odvolán zákaz styku s Němci, aby bylo chráněno zdraví amerických vojáků (a civilistů, s nimiž se jako nemocní stýkali).

Konec zákazu stýkat se s Němci měl hluboký vliv na smýšlení amerických vojáků — a rovněž na taktiku Němců. Pocit napětí přes noc zmizel a americký voják objevil, že Němci jsou nejpřátelštější lidé v Evropě. Němci se na něj usmívali, nebo ho zastavovali a vyptávali se na svoje bratráčky ve státech. Děvčata se stala ještě roztomilejšími, děti nařadostně mávaly, zatím co Angličané, Italové nebo Francouzi jej mýjeli nevšímavě, jako by byl cizincem. Nikdy neuvažoval o tom, že neměli důvodu ucházeti se o jeho přízeň, kdežto Němci ten důvod měli.

Věděl jen tolik, že lidé kolem něho teď vypadali jako lidé doma v Americe. Nemohl je spojovat s lícením muk a vražd, které slyšel a četl. A snadno uvěřil tomu, co oni mu vytrvale opakovali: že těmi darebáky byli jen nacisté, zatím co oni, dobří Němci, se stali obětí nacistů; teď, když Američané (Gott sei dank!) zničili nacisty, nebude už nikdy nedorozumění mezi Amerikou a Německem.

Bylo snadné uvěřit lidem, kteří tak ochotně souhlasili se vším, co Američan říkal. Americký voják se netázal sama sebe, proč Francouz nebo Angličan někdy s ním vášnivě nesouhlasil, zatím co Němec se s ním nikdy nehádal a vždycky se mu snažil zavděčit. Pamatoval si jeří, že to byl Němec, který mu ve všem vyhověl. A proto měl Němce nejraději.

Vedle individuální snahy každého Němce získat osobní bezpečnost a pohodlí, bylo možno pozorovat i kolektivní úsilí podporovat věc celého národa — pokus přesvědčit Američany, že s Německem bylo jednáno nespravedlivě.

Průměrný Němec je obojetník s dvěma tvářemi. Pozoroval jsem ho při práci, jak se snažil počítat jednoho spojence proti druhému. Byl jsem přidělen k francouzské jednotce a máje přes americkou uniformu přehozen nepromokavý plášť, byl jsem často omylem považován za Francouze. A tak jsem měl možnost vyslechnout, co Němci říkali Američanům a co Francouzům. V území, obsazeném Francouzi, bylo často možno slyšet říkat Němce: »Kdy vy, Američané, přijdete osvobodit nás od těchto Francouzů, kteří rabují naše domy a znásilňují naše ženy?«

Avšak jednoho dne jsem stál u nálevního pultu se skupinou francouzských vojáků. Měl jsem na sobě nepromokavý plášť. Německý hostinský načepoval pivo, postavil sklenice na pult a naklonil se k nám důvěrně.

»Díky Bohu, že naše město držíte vy, Francouzi, a ne ti američtí gangsteři,« řekl. »Víte, že ve svém pásmu rabují domy a znásilňují ženy?«

Byl jsem v Německu, když zemřel prezident Roosevelt. První reakcí byla špatně potlačovaná radost. Avšak Němci si rychle uvědomili, že to by byla špatná taktika, a začali nás oslovovat se zarmoucenými tvářemi. »Jaká tragédie, že váš prezident zemřel! Ten by nás byl pochopil. Byl by se postaral, aby se německému lidu dostalo spravedlivého míru.«

Americký voják je v Německu den co den vystaven vytrvalé propagandě a prohnání, protože předstírané přátelskosti německého obyvatelstva. Protože je od přirozenosti nepodezíravý a otevřený a také proto, že armáda ho nepoučila o historii Německa, bere tuto propagandu za bernou minci. A to má na něj hluboký vliv.

I vrátí se domů naplněn pocitem, že jeho nepřátelé jsou mu více nakloněni a bližší než jeho spojenci. Vrací se po milionech, aby roznesl tento názor do všech koutů Spojených států. Brzy půjde k volbám a vyšle do Washingtonu své zástupce, kteří myslí tak, jak si přejí jejich voliči. A vysloužilci

druhé světové války budou i v mezinárodních věcech jednati pod vlivem dojmů, které si přinesli z Evropy.

Tyto dojmy mohou mít tragický vliv na náš národní osud. Mohou ochromit naše úsilí, náš delikátní a nesnadný úkol vybudovat mezinárodní spolupráci. Mohou pomoci poraženému, pokořenému, zoufalému a pomstychtivému Německu vyvstát znovu z popelů zničených měst a pokusit se po třetí o ovládnutí světa.

Musíme hned teď začít pracovat na tom, abychom zachránili mír, pro který naši muži bojovali, a začneme to dělat tím, že jim budeme soustavně říkat, jak hluboké kořeny má zlo, pro jehož zničení jejich kamarádi zemřeli, když jim budeme názorně ukazovat, kdo jsou naši přátelé ve světě a kdo, skryt za úsměvy a medová slova, je stále našim nepřitelem.

Neboť zkáza čeká na národ, který nedovede rozpoznat skutečné nepřátele od pravých přátel.

národní hospodář

Dr. O. Schmidt

Úvaha o důchodech a společenském prestiži

Současná měnová blokáž, která nás odřízla téměř úplně od našich úspor a rezerv, zdůraznila význam důchodu na rozdíl od majetku. »Bezbolestná smrt rentiéra«, kterou předvídal Keynes pro vzdálenou budoucnost, stala se u nás dnes prakticky skutkem. Až na nepatrné výjimky žijeme dnes všichni z toho, co nám vydělají naše hlava a naše ruce. Životní úroveň a tím do značné míry i životní spokojenost každého z nás závisí dnes téměř výlučně jen na velikosti našeho důchodu.

Změna majetkové a důchodové struktury

Srovnáme-li dnešní majetkovou a důchodovou strukturu s rokem 1939, zjistíme značný rozdíl. Tento rozdíl lze přičísti hlavně dvěma momentům — válečnému hospodářství v protektorátě a socialisaci v nové republice.

Víme, že celý německý systém válečného hospodářství byl strojem na nejdokonalejší vyloupení českých zemí, lišícím se od středověkých lupičských method jen tím, že místo mečů a kopí bylo použito nejrafinovanějších opatření moderní ekonomiky. Jelikož se pak loupení dále, mimo individuální konfiskace a ořímé válečné škody, obecnými zásahy politiky cenové, daňové a finanční, nebyly jimi všechny vrstvy národa stejně postiženy. Situace byla asi ta, že oloupen byl celý národ, avšak že složitým hospodářským mechanismem se podařilo jednotlivým vrstvám národa v různé míře toto zchudnutí přesunouti na jiné. Nejhůře se dařilo, resp. vůbec se tento »přesun bídy« nepodařil příjemcům pevného důchodu (dělníci, úředníci státní i soukromí, pensisté, rentiéri a pod.), neboť pevný důchod i za normálních vzestupných hospodářských pohybů zpravidla kulhá za cenami. Pro válečnou dobu bylo charakteristické, že úřední příděly potravin nebyly dostatečné a že většina těch, kdo nebyli samozásobiteli, je doplňovala nákupy na černém trhu. Formou těchto nákupů, resp. prodeju prováděla se jedna podstatná část přesunů válečného břemene a tím kompenzace zchudnutí jedné vrstvy národa na vrub druhé. Obecně lze říci, že kompenzace se prováděly tam, kde důchod nebyl pevný, nýbrž měl možnost přizpůsobovat se plynule zvyšujícím se cenám černého trhu (prvotní i odvozené výroby, část vyšších samostatných

služeb, složky distribuční atd. V poměrně výhodné situaci byli tehdy příjemci důchodu samostatného (na rozdíl od námezdného) a kompenzace byla pro ně tím snadnější, čím nezbytnějšími předměty disponovali, a to bez ohledu, zda šlo o výrobu či distribuci.

Skutečnost, že je dnes tichou dohodou mezi politiky i publicisty nemluví o těchto válečných »přesunech«, má svůj dobrý důvod. Předně by každý pokus v tomto směru vyzněl v rekriminaci určité vrstvy národa a oslaboval by dnes tak nutný pocit svornosti a jednoty. Za druhé by byly nepříznivým obecným soudem právem dotčení ti jednotlivci, kteří jednali jinak a zasluhují jiného mravního zhodnocení. Konečně předvídá připravovaná osnova majetkových dávek u válečných zisků téměř úplnou konfiskaci, z čehož jest zřejmé, že, pokud jde o morální stránku věci, je mínění národa jednotné. Faktem zůstává ovšem jedna věc — žádná vrstva národa jako celek nebyla válkou tolik ochuzena jako příjemci nesamostatného a to zvláště pracovního důchodu. Spornější knížky, na kterých byly dlouholeté úspory, jsou v tolika případech vybrány, obsah šatníků rozprodán, resp. lépe řečeno směněn, rodinné památky, putující dosud s generace na generaci, prodány, rodinné domky zadluženy — povšechně řečeno aktivní strana majetkové bilance byla podstatně zmenšena.

Druhou velkou příčinou změny ve složení národního majetkového důchodu je proces socialisace. S hlediska čtyř velkých národohospodářských důchodových kategorií — mzda, důchod kapitálový, podnikatelský zisk a pozemková renta — projeví se velmi značný pokles položky kapitálového důchodu a podnikatelského zisku u úhrnu národního důchodu. Podle dr. Stádníka ukázala statistika čistých výtěžků, podrobených všeobecné dani výdělkové z posledních let, že čisté výtěžky přes 100.000 Kč (resp. Kčs), tedy výtěžky podnikatelské, nejpravděpodobněji zasažené procesem znárodnění, představovala kolem 40 procent všech výtěžků (v roce 1942 3 miliardy). Prudce klesnou dále důchody z kapitálu, zejména položka dividend, které představovaly v roce 1944 kolem 11 procent celkových důchodů z kapitálu. Naše představy stávají se chudší o jeden obrázek — tlustý kapitalista, rozvalený v pohodlném křesle, stíhá kupony akcií...

Jaká je nyní struktura národního důchodu, lze těžko přesně říci, neboť nemáme ještě po ruce nová statistická data. Lze však již nyní konstatovati, že s hlediska majetkového jeví se ve srovnání s rokem 1939 značné ochuzení vrstev s pevným důchodem a s hlediska důchodového podstatné zmenšení položky kapitálového důchodu a podnikatelského zisku ve složení národního důchodu Československa.

Důchodová čísla a společenský prestiž

Mluvíme-li o důchodech, nesmíme nikdy zapomenouti na souvislost hmotného důchodu s jeho nehmotným doplňkem, společenským prestižem. Národohospodáři uvědomují si již dávno, že hodnota každé práce ma dvojnásobný význam, a to jednak v hmotné odměně, kterou přináší jako důchod, jednak ve společenském prestiži, kterého požívá ve společenském hodnocení. Ve feudální společnosti shodovaly se rodové výsady zhruba s majetkovými právy šlechtické vrstvy, ve společnosti měšťanského kapitalismu byl vzrůstající společenský prestiž podnikatelů a velkých střádalů doprovázen jejich vzestupem majetkovým, socialistická společnost SSSR vysoce honoruje a zároveň ctí ředitele průmyslových podniků, vynikající techniky, vědecké pracovníky a vůbec specialisty všech oborů. Zvláštní situace nastává při revolučních zvratech,

kdy se střídají hospodářské řády a kdy zvláště se změnou majetkových poměrů a důchodových čísel probíhá společenské přehodnocení jednotlivých povolání a prací. A v této situaci jsme právě dnes, v polosocialistickém řádu nové republiky, kdy socialisační linii důchodové by měla odpovídati i její duchovní paralela společenského hodnocení.

Základní tendence socialistického hodnocení společenských činností a důchodů je respektování všech typů a druhů práce a bezpodmínečné odsouzení všech činností a důchodů bezpracných (samozřejmě, mimo případy nezaviněné pracovní neschopnosti), spočívajících ve vykořisťování jiných pracovníků. I při sebe liberálnějším výkladu nemůže být s hlediska socialismu pozitivně hodnoceno povolání domácího pána, t. j. zaměstnání, spočívající v podstatě v čekání na kvartál, nebo továrníka, žijícího z práce svých dělníků. V těchto případech dochází pokud jde o společenský prestiž, ke křížení starých hodnotících soudů hospodářství kapitalistického a nové soustavy socialistické. Neboť souběžně s tím, jak socialisační opatření daňová odnímají domácímu pánu část jeho důchodu, opatření cenového úřadu tlačí číže hluboko pod hodnotu pozemkové renty a bytový úřad stěhuje a vystěhovává nájemníky bez jeho vědomí, probíhá proces ztráty jeho společenského prestiže. Pokud jde o podnikatele, zůstali po znárodnění jen t. zv. podnikatelé drobní a část středních. Zmizeli předsedové správních a dozorčích rad spolu se správními a dozorčími radami, orgánové, kteří brali tantiémy (pomalu na toto slovo zapomináme), a představovali »kapitány« průmyslu. V řízení podniku zaujali jejich místo generální, ústřední a podnikoví ředitelé se svými náměstky, kteří tvoří v mnohém směru vedoucí vrstvu našeho hospodářského života. Vzestup jejich společenského prestiže není však typický jen pro nás či pro socialismus, neboť i Anglosasové mluví už o »epoše managerů«, kteří mají být společenskou elitou přicházející budoucnosti.

Nejlepším měřítkem společenského prestiže je podle našeho názoru příliv pracovníků do jednotlivých povolání. Příslušná čísla nám ukáží, do kterých povolání je nával, t. j. které činnosti lidé vysoko cení, stejně jako které jsou v despekту a opomíjeny.

Jaké jsou dnes základní tendence při volbě povolání? Vcelku jednoznačné. Odklon od namáhavé práce tělesné a příliv do povolání obchodních a úřednických. Nedostatek dělníků, zvláště pomocných, je v průmyslu velmi citelný a zvětší se neobyčejně po odsunu Němců. V zemědělství je situace ještě daleko horší, neboť se již dnes nedostává asi 100.000 lidí. Velký nedostatek pracovníků vykazují dnes řemesla, vůbec učňovské kategorie všeho druhu — naproti tomu jest příliv mládeže na studia tak veliký, že jej školní budovy nestačí pojmouti.

Co je příčinou návalu do úřednických povolání a odklonu od tělesné práce? Je to moment hmotný, záležející v lepším honorování t. zv. duševní činnosti? Jistě nikoliv. Doktor práv, komisař, ženatý, bezdětný, má po pěti služebních letech v Praze plat 3960 Kčs brutto. Vysoce kvalifikovaný dělník v kovoprůmyslu (osmá hodnotící třída) má 18.20 Kčs na hodinu, k čemuž se přiznává výkonnostní příplatek, takže průměrný jeho výdělek je 4190 Kčs brutto. Při tomto ovšem srovnáváme dvě vysoce kvalifikované činnosti různého druhu, i když s různou dobou vyučení. Ostřeji vystoupí rozdíl materiálního a společenského hodnocení, uvědomíme-li si, že číšník, který se v restauraci panu doktorovi pokorně uklání a kterému on dává milostivě zpropištěné, má s největší pravděpodob-

ností dvojnásobný či trojnásobný příjem, že prodavač novín, od kterého si pan doktor kupuje svůj deník, má častěji větší příjem, že větší důchod má majitelka žehlírny, kam si nosí paní doktorová prádlo, majitel malého hokynářství, kde provádí své nákupy, atd., atd. Někdo namítne, že příklad je volen tendenčně, avšak není tomu tak. Svobodný MUDr. s jednoroční praxí je zaměstnán jako asistent na klinice a má 2680 Kčs hrubých měsíčně, k čemuž pravidelně je přiznáváno 1000 Kčs nebezpečenského přídatku. Mimořádný universitní profesor, o kterémžto povolání říkával pan profesor Emil Svoboda žertovně, že »je jím lehké být, ale těžko se stát«, měl do nedávna počáteční plat 5168 Kčs brutto, k čemuž přistupuje dnes zvláštní služební přídatek jako prozatímní opatření do nové platové úpravy 4000 Kčs měsíčně.

Podobných případů bylo by možno citovati na sta. Při tom však vrstva námezdných duševních pracovníků, která válkou tolik zchudla a která je i dnes tak špatně honorována, je eldorádem při volbě povolání. Proti návalům na střední a vysoké školy je katastrofální nedostatek učňů a vůbec lidí v zemědělství a lesnictví, v hornictví, v textilním průmyslu, stavebním průmyslu, papírenském průmyslu, sklářství, v keramice, v průmyslu dřeva zpracovávajícím a v rukavičkářství, v řemeslech stavebních, kovářství, kamnářství a pekařství. Tento paradox pochopíme jedině tehdy, uvědomíme-li si, že hmotná odměna a společenský prestiž jednotlivých povolání mohou, ale nemusí jíti souběžně.

Cesta k řešení

Vše, co jsme napsali, je jen letným pohledem na jednu stránku složitého problému. Jen podrobnější rozbor vedl by nás ke zjištění souvislosti mezi hodnocením práce a distribucí pracovníků, k rozboru systémů pracovního hodnocení, regulaci či svobodě při volbě povolání, a nakonec k problému plánovitěho hospodářství při zachování osobní svobody. Tyto otázky, na něž odpovědi teprve hledáme, mají zásadní charakter a na jejich řešení závisí zdar socialismu, prováděného demokratickou formou. Poznáváme a brzy poznáme ještě jasněji, že klíč k hlavním hospodářským problémům je v postavení člověka uprostřed hospodářství.

Každý z nás zcela jasně cítí, že u většiny t. zv. duševních prací není jejich společenské hodnocení ve shodě s hmotnou odměnou. Příčina jest zřejmá — nadbytek duševních pracovníků i uchazečů o tato povolání musí nutně vésti k jejich nižšímu honorování. Tento důsledek jest nevyhnutelný a neunikne mu ani socialistické hospodářství, ledaže by opustilo princip osobní svobody při volbě zaměstnání. Má-li lidem dále býti zachována možnost svobodného rozhodování a má-li dojít k lepšímu honorování duševních činností v budoucnosti, musí v přítomné době ztratiti tato povolání pro část národa svou přitažlivost. To se stane tím, že dojde k revisi jejich společenského prestiže. To je jádro celého problému.

Na tomto místě nesmíme se však dopustiti jedné chyby. Uvedený závěr platí pro gros duševních zaměstnání, t. j. pro zaměstnání s lehkou substitucí pracovníků. Tam, kde jde o specialisty, je případ zcela jiný. Universitní profesor nemá poměrně nízký plat proto, že jest příliš mnoho universitních profesorů, resp. lidí, kteří mohou a chtějí se jimi státi, nýbrž proto, že jeho práce byla nespřímně zhodnocena. K této chybě dojde snadněji u zcela arbitrárního hodnocení — na př. u státu — než tam, kde soutěž o odborníky podobný stav nepřipustí. Obecně řečeno, revise společenského hodnocení by tu nejen neměla významu jako korektiv přitažlivosti, nýbrž byla by při-

mo v rozporu se samotným socialistickým principem hodnocení práce. Je totiž cílem a pýchou socialismu, že jeho hospodářský řád umí zhodnotit práci odborníků lépe než kapitalismus, a to jak po stránce společenského postavení, tak po stránce hmotné odměny. Bylo by ovšem nesprávné, chtít u nás, kteří jsme poměrně saturováni vysoce kvalifikovanou inteligencí, užiti mechanicky ostré důchodové progresse státu, kterému se kvalifikovaných sil nedostává. I při nižší progresi musíme však dbáti o to, aby odborníci, kteří tvoří pracovní elitu nové společnosti, byli úměrně honorováni, neboť naše hospodářská obnova závisí na výsledku jejich práce více než na čemkoliv jiném. Jest nesporné, že v mnoha případech, na př. v průmyslu, dobře honorováni jsou. Případy, kde se tak neděje, potřebují naléhavě revise.

Naší společností probíhá právě velký přehodnocovací proces. Strukturální změna společenské hierarchie byla již provedena po stránce důchodové a zbývá její provedení po stránce sociálně-psychologické. Neboť je-li faktem, že společenský prestiž určitých povolání nejenže vyrovnává špatné hmotné hodnocení, nýbrž působí tak přitažlivě, že nám odnímá lidi z míst, kde by byli objektivně daleko více potřebí, pak je to důkazem, že společenské hodnocení prací potřebuje revize. Je potřebí zbaviti se již jednoduše komplexu »bílého límce«, touhu po pohodlném životě a měkkých rukou při práci. Náš nový socialistický řád se musí oprostiti od předsudků a atavisťm minulosti. Nemůžeme dnes nalézt popeláře, posluhy, pomocnice v domácnosti, dlaždiče, čističe stok a pracovníky podobných povolání s nízkým stupněm společenského prestiže.

Proč? Protože theoreticky zvítězila v našem systému hodnota práce, avšak prakticky se nevyvodily z tohoto vítězství ještě důsledky ve směru společenského hodnocení prací a pracovníků. Teprve po provedení této revize budou se lidé vleňovati do jednotlivých povolání více v souladu s objektivní potřebou a bude možno uvést v soulad sociální prestiž a hmotné odměňování.

Literatura a umění

Jaroslav Janáček

Stále jen talenty?

Mladý kritik Ilja Dušín užil nedávno v referátu o jednom ze svých básníků výrok, v němž vyjadřuje pochybnost, lze-li vůbec od kohokoliv z nastupující generace čekat nějaké velké básnické činy. Odůvodňuje svůj soud tím, že prý už po druhé je nastupující generace »generací talentů, postrádající bohužel jediné silné osobnosti«. Zdá se mi, že se tu přes možnou ukvapenost v úsudku narazilo na myšlenku velmi důležitou. Dovolí-li autor, pokusím se ji rozvinout.

Jak figura ukazuje, hrozí totiž našemu krásnému písemnictví opravdu už ve druhé generaci totéž nebezpečí: příliš výlučná nadvláda lyriky. Říkává se, že je lyrika jakási (vedle hudby) naše národní umění, že je právě v posledních desetiletích na evropské, ne-li světové úrovni, a až se vlastně velmi málo čte, považuje se ráda tak nějak za chráněné a pěstované sacrosanctum naší »tvůrčí« svatyně.

Ponechme zatím stranou jakékoliv stanovisko v této věci a ujasněme si situaci našeho písemnictví přesněji: Dojdeme k zjištění, že ona fráze o vysoké úrovni naší lyriky není pro naši literaturu nijak samospasitelná a že

reálně váží vlastně daleko víc fakt jiný: totiž ten, že se její pěstitelé v posledních desetiletích obvykle úplně vyčerpávají touto jedinou výrazovou oblastí a neovládou žádnou jinou slovesnou techniku kromě této. Odtud, řekl bych, vyrůstá vskutku úskali toho, co Dušín nazval »generací talentů«, čemuž jest rozumět jako »jen talentů«. To úskali záleží právě v tom, že příliš mnoho nadaných je specialisováno na lyrický verš a kromě něho se ani nepokoušejí uplatnit. Četl jsem už na to kdysi někde stesk, a je nadmíru oprávněný. Rozhlédneme-li se po dějinách našeho i světového písemnictví, vidíme, že silné tvůrčí zjevy se jen zřídka takto omezovaly na jednu výrazovou oblast, natož na tak úzkou, jako je lyrika.

Neboť co chceme od velkého umělce, v čem je jeho poznávací rodové znamení? V tom, že jeho pohled je pohled integrální, nic nevynechávající, celistvě zabírající. Velký umělec uzavírá do svého díla bohatou složitost zorných polí a zorných úhlů. Není v něm nedopovědnosti; celý svět, v němž žije, jím prošel a došel svého zrcadlení a zvážení v harmonické hierarchii celostního vnímání. K tomu je však umělci nezbytně třeba výrazového rozprostranění, široké krystalisační základny. Umělec musí být doma pokud možná ve všech živlech lidského světa, musí mít kde rozvinout a ustálit svůj výklad všech jeho složek, musí mít na čem jej do podrobností vymodelovat, neboť jen takovým zevrubným poznáním jej natolik zvládne, aby pak mohl úhrnem odvodit jeho podstatu.

Podívejme se třeba na Neruda: verš je mu jen sváteční příležitost, esence, léta zrající. Ale po současném světě se rozkročil a jej uchopil, jej se učil a cvičil chápat stovkami svých fejtónů, k dokonalosti a pevné klasičnosti jeho výkladu se vypsal svými »Malostranskými povídkami«. A ještě i jeho poesie je plna široce obzíravých myšlenek, neumorného ustalování světónázorového. Velký umělec v něm věděl, že není hotov s dílem, dosud se nedobral dna všude v světě kolem sebe, dokud všechna jeho dostupná a vnímatelná látka neprošla jeho prsty.

A tak bychom mohli rozhodně uvádět příklady do nekonečna. Vezměme (abychom si všimli jen básníků) třeba ještě poslední velký dovršený zjev české literatury, jemuž se jistě neupře přívlastek »silné osobnosti«, totiž Viktora Dyka. Vidíme v něm zase talent výrazově se prostrající do tří oblastí: veršové, prosaické, dramatické. Nebo se zastavme u Jiřího Wolky: i v něm již silný tvůrce nabíral dechu nejen ve verši (lyrickém i epickém), ale i v próze a v pokusech dramatických. A pokud jde konečně o Vítězslava Nezvala, jeho dílo se utváří nejinak. Nechceme zde mluvit o jeho promarněných pokusech, ale je nesporné, že se formát jeho nadání projevil právě v tom, že i on byl po svém puzen ovládnout vedle poesie i útvary výpravné, prózu a drama.

Naproti tomu daleko převážná část básníků dnešní střední generace se dosud spokojila tvorbou skoro nebo úplně jen veršovou: Biebl, Seifert, Závada, Halas, Holan, Zahradníček, Hrubín a desítky podřadnějších vtiskli naší literatuře přímo ráz lyrického kultu, jenž svou výlučností hrozí nakazit i generaci nejmladších. A přece se samotný lyrický verš velmi těžko dobírá on ho poúrobného, vyčerpávajícího celostního zachycení světa, jež je přirozenou ctižádostí opravdu silné tvůrčí osobnosti. Jak ukazují opět četné doklady, zmocní se takto životní látky jej obklopující daleko snáze výlučný prozaik nebo dramatik, než výlučný lyrik. Zejména moderní lyrika, tak jak je pěstována a jak se vyvíjí v několika posledních generacích, je k takovému úkolu málo schopna, neboť její výrazovost směřuje celým svým utvářením bezděčně k více méně odtahité komornosti. Její povaze odpovídá zúžený pohled, vylučování, výběr, ladění a soustředění toliko k jistým průmětnům »pocitu« světa a vlastní individuální posice básníka v něm. Z životní látky tedy moderní lyrika vlastně ryžuje jen svůj druh zlata a ostatní jí uniká. Jen zřídka se propracovává k jasné odlišnému a osobitému zření, které by vyjadřovalo víc než odstíny, jež jsou obvykle odstíny melan-

cholie. Uhýbajíc dokonce v celých oběrbích i logickému myšlení jako čemusi sobě nepřislusnému, nemůže moderní lyrika do gruntu zachytit ani žádný důsledný světónázorový typ.

Poslední a přitom snad jediný náš vylučný lyrik, který prokomponoval a vyjádřil do důsledků svoje světónázorové stanovisko a podal ucelenou »filosofii« a výklad světa, byl Otakar Březina (a uznávám milerád, že ani toto tvrzení ještě není bez problematičnosti). Lze mi ovšem namítnout, že víme-li, co je lyrika, je zajisté bláhové tohle lyrikům mentorsky vytykat, neboť nelze chtít od slavíka, aby zpíval symfonie, když už a může pět jen kantilény. Na to také nikterak nepomyslím. Jde mi jen a jen o ten handicap výlučného lyrika tváří v tvář všem složitostem světa v pohybu, který právě dnes chce a musí být co nejšíře zachycen a proniknut »hrdinským zrakem« umělcovým. A o prosbu, aby básníci, kteří jsou dnes nově vítáni do cechu, pokud možná neustrnuli ve vyjetých, ba skoro příliš už vyježděných profesionálních kolejkách českého verše. Pokusil jsem se dovodit, že nechtějí-li zůstat v hodnocení svých čtenářů jen těmi jednostrannými »talenty«, na něž je ve smyslu právě interpretovaném deklasoval Dušín (a celkem shodně s ním už i jiní), měli by se snažit otvírat okna i do jiných výrazových oblastí únosnějších.

Bylo by závěrem neloyální, kdybych nedodal — a tady končí můj souhlas s Iljou Dušínem — že tyhle věci, myslím, jistě aspoň někteří členové nastupující generace dobře tuší. Úsilí, s jakým se zatím třeba Jaromír Hořec nebo Oldřich Kryštofek pokoušejí alespoň rozvolnit a nasáknout žízni po bezprostředním zrcadlení života zděděné útvary lyrického verše, je už teď znatelně úspěšné a ponese jistě další ovoce. Stačí-li jejich fond i na to, aby se oni či jiní posléze dostali i nad onu neblaze výlučnou lyrickou nadvládu, která, jak lze tvrdit, tisíci dílo už druhé slovesné tvořivé generace, nebude zajisté žádného rozumného důvodu, aby jim kdokoliv předem přisuzoval prohru.

život a instituce

Edmond Konrád

Old Shatterhand vojevůdcem

1

Jako pozdní ozvěna tento nápis vzpomíná článku, před jedenácti lety otiskčeného v »Přítomnosti«, tenkrát ovšem s jiným přízvukem: onoho času nemohla být řeč o vojevůdci. Ten článek se zval »Old Shatterhand státníkem«. A měl podnázev »čili K dušesloví národů«. Dějiny strašným způsobem potvrdily jeho obsah, který ponouká, aby myšlenky z roku 1935 byly doplněny myšlenkami z let, jež následovala.

Státník

Příručí v německém knihkupectví zbožně říká o Karlu Mayovi: »Sám Vůdce ho čte a má ho vždycky na nočním stolku.« Jules Verne, prorocký genius technického věku, se v tom věku rozplynul do samozřejmosti. Karel May, kolportážní genius nesmrtelné pubertní neurvalosti, předal i ve svém křesťanský výchovném umravňení toho věku dětinskost. Maurois nazval Američany národem velikých hochů. Shaw tvrdí o Angličanech, že zrají příliš pomalu, pročť prý, aniž dospěli, v osmdesáti letech umírávají jako chlapi. Vůbec není sporu, že dnešní (bylo psáno r. 1935) stav světové myslí se vykazuje vysokým procentem pubertní polodospělosti, jejího klackovství, její romantiky, její vášně pro právo pěstní a zrykové, její neochoty k poučení, která v některých vládních soustavách jedná s kulturou jako s předepsaným učivem: vzpurně a pohrdavě,

trhající listy, malující na okraje toporné obrázky svých kalných vznětů, pokrývající je potupnými nápisy. Sotva kdo popře mohutnost pubertní kvoty v dnešní (psáno 1935) politice. Jejimu německému druhu dal předem výraz May, genius klackovství, jehož čtenářské potřeby pochopil svým věčným superlativem, věčným opakováním, věčným pokračováním. Old Shatterhand, Kara Ben Nemsí všecko ví, všecko umí, všemu rozumí. Je nejsilnější, nejjobratnější, nejstatečnější, neomylný jako Bůh, s nímž je jedna ruka, ponecháváje mu trestat protivníky. Nikdy nechýbuje, družící chybují, aby jeho převaha mohla spásně nad nimi zářít. Mannův Vilém II. dí (před zrcadlem): »Ohne Gott kann ich die Sache nicht schaffen!« Old Shatterhand, než dospěl své klasické podoby, v Mayově rané kolportáži »Třemi díly světa« je princ na zapřenou, diplomat, hursarský plukovník a krasavec: vtělená vidina chlapeckého usínání, jehož sny, jak známo, jsou v nekonečných obměnách podstatou stejné, jeden a týž věčný, opakovaný a pokračující »Já« román egocentrického »wunschauma«. V nekonečné obměně situací a postav stále týchž, jen málo přestrojených, pokračuje mnoho svazků, které všechny dohromady jsou vlastně svazek jeden a jediný, vždy znovu psany, vždy znovu čteny. Old Shatterhand je bez věku, věčně stejně mlád, nesmrtelný, lépe: nezničitelný ve věčném návratu, jenž jako by parodoval Nietzschého, místo Nadčlověka nadklacek, věčný Achilles bez paty, Siegfried bez lipového listu, v opak jejich tragiky netragický vaňka-vstaňka.

Jakož i triumfální nositel zázračných nástrojů nadlidství a polobožství. Achilleovu zbroj zrobil bůh Hefaistos, od Nibelungů má Siegfried svůj Balmung, meč mečů, svou Tarnkappe, čapku neviditelnosti.

Shatterhand ben Nemsí má svoje zázračné zbraně, těžkou medvědobijku a (tenkrát) divuplnou veleopakovačku henryovku o dvaceti pěti ranách — jediný technický ideál, jenž z možností devatenáctého století pronikl do představ německého vrstevníka Verneova. Má kromě toho svého unikátního koně, Rina nebo Hatahtitlu, svého jedinečného chrtá Dojana, jenž každého zákeřníka zatkne, případně zakousne. Má svého unikátního Patrokla, v tragické západní obměně rudého gentlemana Vinnetoua, v komické orientální vrchního šejka všech Haddediňů, Hadži Halefa Omara. Má ve své družině věčného lorda Lindsaye, směšnohrdinského cestujícího Angličana. A má svoje hrdinské znaky či řády: Kara Ben Nemsí nosí hamail a vodu zem-zemskou i Meleka Ta-use, Old Shatterhand svou drahocennou dýmku míru na řetěze z medvědíků drápů a hroty medvědíků boltců za kloboukem. Oba pak zásadně běhají v hrdinských vysokých botách.

V této své velevýstroji je, jak přiměřeno četbě pro dospívající mládež, více méně on i jeho družina loutkové bezpohlavní jak středoskolská tělověda. Všichni žijí v mužném bratrství bojovníckého klanu, jehož poslední, ne tak cudnou, podobu svět viděl v družinách SA.

Nebývalo tak v minulosti Karla Maye vždy. Jeho prince na zapřenou, zárodek Shatterhandův i Nemsího, je po uší zamilován, všichni jsou křížem krážem zamilováni v kolportáži, kde lord Eaglenest, předobraz Lindsayův, má v Tunise žertovné pletky se ženskými. Všechny tři díly světa jsou růžově zažehnuty nejdobrodružnější, nejpubertnější, smyslně nejcituplnější láskou dávných služkovských románů, zalidněny samými nejkrásnějšími pannami — sotva co tak cukrově křiklavě, platonicko-onanistický může vystihovat kalno čtrnáctiletého klackovského varu s jeho polopohlavím, s jeho polovědomostí, s jeho pokoutností.

Pohled na dějiny svádí k domněnce, že u každého národa by se našel znak osudově typický pro jeho citový poměr k jeho nejviditelnějším představitelům. Už kolikrát došla povšimnutí podoba mezi knížetem Václavem Svatým, Husem a Masarykem. Všichni tři byli intelektuálové, přinášeli nauky. Jakož vůbec duch vzdělání hraje

úlohu více méně správnou či vůdčí v českém osudu, ať emigrant Komenský ho nese do světa, ať buditelé od Dobrovského po Palackého ho ze světa přinášejí. Národní duše s malými obměnami typicky reaguje, snad jinak nemůže, ani nechce. Je to její způsob se vypořádát s věcmi, její způsob lásky a nenávisti a její způsob volby symbolů.

Císař Vilém II. nebyl volená hlava státu. Přesto z přemnoha znaků lze soudit, že se vši pravděpodobností byl průměrem svého národa pocíťován jako představitel vhodný, jako symbol přiléhavý. Zdá se s podivem, že národ tak vyspělý, zdatný, civilisovaný, národ profesů (jak děl Masaryk), vynálezců, organizátorů si mohl v takovém symbolu libovat. Vzhlížet se v zrcadle lohengrinovského kyrysu na hrudi sotva mužnější než hrud' kvartánská, ve třpytu orlí přílby, jež kryla mozek zralosti ještě ne abiturientské. Jeho výkony řečnické, jeho výroky, telegramy, knír »Es ist erreicht«, jeho báseň »Sang an Aegir«, jeho zámek Achilleion na Korfu a psací stůl, k němuž místo na židli sedal do sedla, citě se při vladaření doslova na koni — to vše jsou doklady světoznámé. V novém stejnokroji byl podle Emila Ludwiga »wunschlos glücklich« a v jednom dopise jinému takovému nedorostlému muži, caru Mikuláši II., si přeje, aby se při nějakých demonstracích podařilo nějaký počet dělníků »zur Strecke zu bringen« — »složit«, loveckým výrazem, jehož se užívá o zvěři. V jeho citění a smýšlení zřít na první pohled rysy Old Shatterhandovské. Dí jaře »zur Strecke bringen«, jako Mayův Sam Hawkins: »Polehlati tohoto siouxského náčelníka nožem mezi žebry, bylo by mi nejvyšší rozkoší.« S úplným souborem všech pubertních znaků jeví se jako věčný výrostek, případ vývoje v pubertě zaraženého. Není známo, zda četl Karla Maye. Ale se svým siláctvím, se svými převlekly a fády si na něho hrál a díval se na Edvarda II. tak trochu jako na svého lorda Lindsaye. Omyl osudný, ať příznačný. Tím osudnější, že si díky svému národu mohl pořídit hračku shatterhandovských zázračných zbraní: medvědobijku svých »tlustých Bert« a milionoranou opakovačku svých vojsk. Hrál si s nimi, jako pravý kvartán, tak dlouho, až spustily.

Neboť jeho národ si přeochoťně hrál s sebou. Ty jeho vrstvy pak, jež čítávaly pilně spisovatele staršího než Karl May, tak mu podobného začátečními písmeny a zvukem jména, tak hluboce protichůdného představitelství: totiž Karla Marxe — ty vrstvy v rozhodném okamžiku odložily ku podivu svého autora, aby s autorem druhým vykopaly tomahawk a vydaly se na válečnou stezku. Ze hry s ohněm vyšlehl světový požár.

Dopadlo to špatně. Věčný kvartán Vilém Shatterhand dostal karcer v Doornu. Zdálo se, že suchý učitel Karel Marx připraví nezdárného žáka k reparátu. Jenže přišel den, kdy Shatterhand Nemsi se osvobodil podle všech indiánských pravidel, slavným loveckým úderem do spánku omráčil a odborně spoutal nemilého učitele. Karel May knokoutoval Karla Marxe, zmrskal do Halefovým karabáčem nové rasové theorie, Mayovu katolickému kříži narostly háky, na nichž byla ukřížována zatracená humanita. Tisíce malých německých Shatterhandů, které první válka vyučila řemeslu, považovalo vlast za Divoký západ. Vzkvetla bohatýrská doba fémových vražd, skalpovacích výprav na levičácké rudochy, rozhláskovým veršem Karla Capka: »Dlouho se Horst-Wesselili.« Shlukli se kolem nové silné ruky, která rozšířený zákon prerie učinila zákonem říšským. Tento nový Old Shatterhand svrhl Boha, jehož trestní exekutivy se s nevšední ochotou ujal sám. Z knížete na zapřenou postoupil na božstvo a jal se vyrábět nové zázračné zbraně. Svět s ustrnutím, bohužel nečinně přihlížel, jak se naň zvedá hrozivé ústí nově medvědobijky, jak se závratně plní zásobník nové, strašné a neodolatelné henryovky.

V běžné představě veřejnosti Vilém II. byl muž se zvláště stříženým knírem, jenž mnoho mluvil a nosil mnoho stejnokrojů. Je něco nevysvětlitelného, ale patrně

hluboce zakořeněného ve sklonu německé duše k takovýmto představitelům národní síly. Nebylo již Viléma. Ale byl zase knír, zase řečník, byly zase stejnokroje. Národ měl svůj »wunschtraum«, zase, v přízračné osobitosti světového strašidla, svého Shatterhanda.

Potud asi šla úvaha z roku 1935.

Hrdina Mayův mluví vždycky pravdu a vždycky stojí ve slově, pročez je ctěn u všech národů. Neboť jeho spisovatelský původce mu vždy uzpůsobí takový stav věci, aby jeho pravdomluvná a ve slově stojící lest zvítězila. Nový Shatterhand, nemaje nad sebou nadzemského autora, který by mu pečoval o vhodné a efektní situace jeho dějinného dobrodružného románu, jakožto božstvo, jímž se jmenoval, ztotožní se s Prozřetelností a vytváří si svoje situace podle vlastního uznání. Shatterhandovu lest s chlapčeskou snadností si zdokonalí v lest nordickou, která umožňuje nedbat skutečností, neshodných s románovou potřebou. Proto hlaholí jeho družina: »Vůdce nikdy neľže.« I jeho státnické umění má rys hluboce pubertní, příznačně hravý: dbát pravidel hry jen potud, pokud jsou v jeho prospěch. Jakmile nejsou, začne s klukovským křikem: »To neplatí! Já nehraju.« Má s počátku diplomatické úspěchy mimo jiné proto, poněvadž jiní státníci dlouho nemohou uvěřit, že by někdo si politicky hrál tak dětinsky neodpovědně. Upomíná na opilého advokáta, který před soudem obvinil odpůrce ze zločinu. Odpůrce byl dlouho vyšetřován, protože státní zastupitelství nemohlo uvěřit v existenci advokáta, tedy právníka s vědomím následků, který by takové obvinění, nutně trestné pro něho samého, pronesl bez opodstatnění sebe menšího. Říkali si: Když to říká právník, musí přece aspoň něco na tom být. I státníci (kromě jiného) si toto říkali a ochotníku, který v čele národa politicky nenadaného a nadšeného touto kridatářskou nezávazností bájil o budoucnosti »auf tausend Jahre« (věčný Old Shatterhand!) a státničil tak říkajíc románově (jako Vilém II.) jen expositivně k dobrodružství se zázračnými zbraněmi, kterého se už nemohl dočkat.

Vojevůdce

I na toho si z počátku, ovšem v říšských rozměrech, jen hraje. Hraje, tak říkajíc, v mezích, připuštěných střeďoškolským kázeňským řádem. Ještě v podvědomí zcela nepozbyl své totožnosti s tou a tou občanskou osobou. Ještě se zcela nevžil v Old Shatterhanda, ještě mrká po nenáviděném sboru učitelském. Vystoupí ze Společnosti národů a odejde z odzbrojovací konference jako z nepovinného předmětu. Po plebiscitu v Sársku zavede obecnou brannou povinnost, když si před tím vyřídil Röhma jako mimoškolní soukromou rvačku, za niž je sice kárán, ale nepotrestán. Zkoušeje, co mu projde, vtrhne konečně do Porýní. To ještě není doopravdy. Vskutku, nestřílí se z toho. Profesorský sbor na konferencích sice horlí, na konec však od přisnosti upouští. Old Shatterhand nabývá víry v sebe. Ještě nemá příležitost, jako Vinnetou Mussolini, aby si svoje zázračné zbraně vyzkoušel na nějakém neškodném odpůrci. Německo nemá osady, nemůže s tanky a s letouny vtrhnout na nějaké domorodce, ozbrojené luky a šípy. Nemůže v Habeši hledat svůj Divoký západ. Najde jej až s pomocí věrného Vinnetoua ve Španělsku. I tam ještě s otevřeností menší než jeho starší druh, jaksi chodí za školu, jako když kluci s flobertkou chodí do lomu střílet. Není to »oficiální«, je to jen politická klukovina, vojenská hračka, třebaže zlá a škodná, na životě cizího a dalekého národa a lidu, rozumí se, více méně bezbranného a nikým nechráněného, slavným profesorským sborem opuštěného a ponechaného všanc rošťáckým výrostkům. Zkrátka, nemůže se nic stát, ale Old Shatterhand si svou medvědobijku v ústraní vyzkouší a užije nad to nepopsatelně rozkoše, jak mu to krásně bouchá, jakou to má sílu, jak to nádherně tříská a tříští, drtí a třepí. Do dru-

žiny těchto bezprizorných západozemců přibude o španělského Hobbles-Franca, jenž díky otálení profesorů dodnes po světě kulhá, poslední svého rodu, a rudochy střílí.

Jediný z učitelů, řídící veliké dělnické školy, pomáhal ubohým rudochům. Ale bydlí příliš daleko a nestačí na to. Kromě toho je u kolegů v malé oblibě. Old Shatterhandův kousek má tichý, ale nesporný úspěch, jídlem roste chuť. V té době, kdy v Berlíně si podávají kliku Gogové, Beckové a Stojadinovičové, Old Shatterhand osmělen pojme veliké rozhodnutí. Po jeho příkladě všude v sousedství už se rojí plno shatterhandíků a shatterhandistů, což pak huře, ve světě plno vážných lidí, kteří tento nový způsob výchovy prohlašují za poslední vymoženost. Old Shatterhand už v sebe uvěřil skoro docela. Opatrně se rozhlížeje, spustí veliký křik a po prvé veřejně bez ostychu namíří svou zázračnou zbraň. Profesorský sbor poslušně zvedne ruce a Shatterhand vtrhne do Rakouska. Po prvé může oficiálně pověstným lovským úderem omráčit odporce uprostřed věty u vysilače a spoutat ho podle všech pravidel indiánských i románových, vrazit mu podle předpisu roubík do úst.

A konečně se definitivně přestal bát. Old Shatterhand je uznaná veličina, jeho pubertní pěštní politika platí. A může se nerušeně (doslova) stát vojevůdcem.

Strategie

Zde dlužno předeslat poznámky. Prvou, že slova »strategie« se zde ochotnický zneužije. Nikdo neočekávej od toho, co následuje, odborný vojenský výklad. Pisatel patří k onomu druhu zájemců, kterým Němci v prvé světové válce přezdíli »Zivilstrategů«, občanských, novinových, kavárenských vojevůdců. Sice jako bývalý vyučený dějepisec poněkud se zabýval dějinami války a vojenství, při čemž přečetl jistý počet odborných spisů, včetně tak zvaných »generalstabswerků«. Sice prodělal vojenský výcvik a číchl k prachu. Ale je si vědom, že na vrcholu svých vojevůdcovských schopností byl by v hodnosti podporučík bývával schopen velet četě, ba třeba možná i rotě, nehledíc k tomu, že měl příležitost, zcela zblízka nahlédnout do praxe armádního velitelství. Nutně však jeho odbornictví se nerovná odbornictví na příklad Viléma II., vojáka z povolání, s kadetkou i aktivní službou, byt princovskou, se stálým a podrobným zasvěcením do všech vojenských otázek, jež byly podle rodové tradice hohenzollernské středem všech jeho zájmů. Nicméně pisatel si není zcela jist, že jeho vojenské odbornictví není úhrnem větší, než bylo odbornictví kresliče čalounů, jenž to v zákopech přivedl na závodního či svobodníka. Má tudíž pocit, že posuzuje-li s určitě stránky výkonu tohoto svobodníka, že píše při nejmenším, pokud o odbornost běží, jako rovný s rovným.

Rozumí se pak — poznámka druhá — že pisatel je si vědom tohoto: síla nového Old Shatterhanda netkví, jako u Napoleona či Caesara, výhradně v něm samém nebo převážně v něm samém. Tkví v mohutném těle, duchu i vůli osmdesáti milionů národa z nejzdatnějších, nejvýkonnějších, bohatého odborníky, s vojenskou tradicí z nejznamenitějších a se staletým vášnivým kultem války jako projevem národního nadání. V době Shatterhandových úspěchů mnozí s ochotou mu udělovali přívlastek geniality. Bylo možno právem jim odpovídat: co by byl Edvard Beneš, kdyby místo osmi stál v čele osmdesáti milionům tak výkonným jako Němci, ostatně do nedávna i velmi vzdělaným? To by se teprve ukázalo, kdo je geniální, a je zcela jisté, že by v tom případě Evropa byla ráj světa.

Vyplývá z toho, bylo-li třeba celého světa, aby po druhé přebral Shatterhand ben Nemsi, že i v této válce, jako v prvé, Němci vynikli výkony znamenitými, odborně bezvadnými. Že tudíž mnohé kapitoly z dějin této války vykazují se všemi znaky vojenské správnosti a strategické důvodnosti, nutně vyplývají z daných situací. Dušeslovné rysy, jež mívá vystopovat tento článek jako stopu Old Shatterhandovu, samozřejmě nelze vystopovat bez vědomí, že kromě nich byly mnohokrát i důvody zcela věčné, jež

vedly k velikým obrátům. Naopak možná ty důvody věčné se místy ocitaly v rozporu s vidinami intuitivní strategie Old Shatterhandovy, a maršálové se skrípěním zubů odborně upravovali jejich nesmyslnost. Je tedy jasno, že na-prosto ne všechno, co se ve druhé světové válce dalo, dlužno přičít psychologii Old Shatterhandově.

Údolí stupňů

Mayův hrdina v podstatě svoje nekrvavé bitvy vyhrává podle návodu tuze jednoduchého: připlíží se k nepříteli vždy právě v tu chvíli, kdy rozmlouvá o svém plánu. V tom plánu vždycky nepřítel prochází roklí, soutěskou či úžlabinou nedostupných stěn, jako na příklad »Údolím stupňů« v románě »Pouští«. Mayův hrdina obsadí východ i východ, rozumí se nepozorovaně, a nepřítel tam poslušně vleze.

Není pochyby, že tento recept má svou zcela seriosní tradici vojenskou ve všech obklíčovacích bitvách od šerého dávnověku přes Valdštejna a Fridricha II. k pruskému Moltkovu Sédanu, kde zabil Napoleona III., k Hindenburgovu Tannenbergu a k porážce Rumunů v prvé světové válce. Je to tradice, v různých obměnách velmi pěstěná a zajisté právě v armádě německé.

Přesto podoba, v níž viditelně tane na mysli Old Shatterhandovi, je ztateně vnukána »Údolím stupňů«. Ve své obraznosti nahrazuje ji z počátku politicky: tak zvanou pátou kolonou. Rakouští nacisté mu podle románových požadavků scénu připraví, a ben Nemsi vtrhne. Je to krásná válka jednoho dne, bez výstřelu a zcela nekrvavá, načítajíc hojně sebevraždy zdrcených židů. Old Shatterhand po prvé slaví opojný vítězný vjezd do hlavního města cíziho státu. Zachutná to. Jako Karel May, který nikdy nebyl a teprve na stará kolena si z výtělu svých dobrodružství coby krotký turista zajede na příklad do Egypta, tak nový Shatterhand volí tento nesporně nákladnější způsob cestování, ovšem na útraty svých obětí. Příští kapitolu pomohou mu v Mnichově s Mussolinim napsat spoluautoři Chamberlain a Daladier, i projeví se záhy »Údolím stupňů« nejen skrze pátou kolonu Henleinovu a Frankovu, ale i zeměpisně: Československo, ještě ke všemu předem odzbrojené, je obklíčeno se všech stran, odkud elegantní procházkou, v cestovní kanceláři vrchního velitelství branné moci přesně propočítanou, lze do Prahy jako na výlet autem. Lze se tam dát fotografovat ve hradním okně. Jsou to asi okamžiky, jež odpovídají tomu, co Ludwig u Viléma II. zve »wunschlos glücklich«. Náhodný návštěvník kina pamatuje z roku následujícího ještě jeden, snad nejzářivější a snad poslední takový okamžik: nesmírně ulice pařížské úplně liduprázdné, obrovskou plochu náměstí del'Etoile jako vymetenou do posledního vrabce, a po tomto přízraku veleměsta se veze, po stupních Madeirany si vykračuje, s Triumfální oblouku se rozhlíží se spokojeným úsměvem turistovým sám a sám jeden jediný posupný chlap.

Než k tomu došlo, zopakoval si Údolí stupňů v Polsku. Je věc politikova, posoudit státnické schopnosti, které k tomu vedly. Ale jakápak vojna s národem kolem dokola obklíčným, který nemá kam ustupovat: od Východních Prus přes Gdansk a Slezsko, přes »Protektorát« a »samostatné« Slovensko jedna jediná geopolitická fronta až do týla, kam po paktu o neutocení a úmluvě o rozdělení s obřadní zdvořilostí smluvní strany vstupuje Rudá armáda. I ona v té chvíli — z důvodů zajisté naskrze správných — pomáhá upravit románovou situaci.

Celkovou situaci dovrší zázračné zbraně. Old Shatterhand, křesťanský humanista, střílí do vzduchu, jen omračuje pěsti a ponechává pomstu Bohu. Shatterhand ben Nemsi, sám bůh, rasista a ras, prohlásí Varšavu za otevřené město, střílí ze vzduchu, omračuje pouze propagandou a mstí se sám. »Pevnost« Varšava, toť jen úprava románové situace, aby se mohlo užít zázračných zbraní na obytné domy, na civilisty, na ženy a na děti: »Zur Strecke bringen!« Románově se mluví i v Reichstagu 6. října, kde

Shatterhand o polské armádě naparuje: »Die Führung war miserabel...« Slovy románovými: »Tito Upsarokové nejsou bojovníci. Old Shatterhand nebyl by se takových chyb dopustil, když byl ještě úplně greenhorn.«

Není pochyby, že na dalším »Údolí stupňů« mají zásluhu tři činitelé: Chamberlain, německé velitelství a zázračné zbraně. Základem ovšem je shatterhandismus: neutrální Norsko, v jehož přístavech na obchodních lodích už tiše přistala přestrojená vojska, je nočním přípravou přes ně a přes Dánsko neméně neutrální obchváčeno v úplném míru. Po jeho územích vedou kromě Quislingů Němci, mluvící dánštinou, které se naučili jako děti, když je dobročinní Norové pozvali na výživu po prvé světové válce, aby v poraženém inflačním Německu nezemřeli hladem: tak Shatterhand oplácí dobrodini germánskému severskému bratru, severskou lští. Přesila zázračných zbraní, totiž těžkých tanků a letectva, hravě omráčí nezmobilizované norské divise, jež bojují v mírovém stavu patnácti set mužů každá, i chatrně improvizovanou, běžně ozbrojenou pomoc anglické armádičky celých padesáti tisíc mužů. Úzké Norsko se od Narviku po Dánsko rázem proměnilo ve dlouhé »Údolí stupňů« se Švédskem, úzkostlivě neutrálním, v týle. Nápad shatterhandovsky dobrodružný, umožněný zločinem na neutralitě a ovšem deštníkovou politikou, je nicméně proveden se vzornou technikou německého generálního štábu, jehož generálové s nevšední ochotou odborně vyhověli rozkazům frajtrovým. Uskutečnili pubertní šilenství způsobem, vojensky nesporně mistrným.

Od Pyrenejí k Uralu trup evropské pevniny má příbližně tvar vějíře, který se otvírá. Francie při španělské rukojeti jeho se od severovýchodu k jihozápadu zužuje. Obránce, který v ní ustupuje, má v ní čím dále tím méně místa. Přirozený vstup do ní má útočník vždy od severu a severovýchodu (s malými výjimkami) kde také téměř vždy jsou území sporná nebo nepřátelská. Od Crécy přes Malplaquet a Oudenaard, přes Semappes, Waterloo, Sédan rozhodující bitvy se odehrávaly v tomto pařížském předpolí, ať je vedl Marlborough, Wellington, Blücher či Moltke. Proto veškerá francouzská obrana dbává tohoto poměru. Od r. 1870 má přímou zkušenost s obchvatem od severovýchodu, ač tehdáž Moltke, muž, znající míru, vojévůdce kancléře Bismarcka, taktéž míru znajícího, odmítl návrhy svého generálního štábu na útok přes Belgii: »Nač si máme uvázat na krk ještě osmdesát tisíc Belgičanů? Rozřešil svůj úkol obchvatný bez porušení belgické neutrality.

Vilém II. návrh neodmítl. Obchvatný nástup od Švýcar až k Průlivu měl z Francie udělat »údolí stupňů«. Ježto byl veden v podstatě ještě pěšky, měla Francie v poslední chvíli ještě kdy se vzpamatovat ke slavné první bitvě na Marne. Blitzkrieg, jenž už tehdá byl v tradici německých válečníků (Moltke r. 1866 od Trutnova a Jičina do Hradce Králové 28. červen až 3. červenec, od Spicheren k Sédanu 14. srpen až 1. září), selhal a válka byla ztracena.

Od těch časů Belgie i Francie se opevnily společnou Maginotkou. A přes vratkost syna hrdinného krále Alberta byla by tato Maginotka dala patrně Old Shatterhandovi co proto. I porušil ještě neutralitu holandskou, vraždou holandských inženýrů zabrániv zaplavení. Z maličké zemlčky v pěti dnech udělal »údolí stupňů« spodním průnikem na Rotterdam a otevřev belgickou Maginotku od nechráněného severu, otevřel s pomocí zhroutěného belgického krále i francouzskou Maginotku od severu, kde proti Belgii nebyla dokončena. Pozdější maršál Rommel se zázračnou zbraní, s medvědobijkou pancéřových divisi, mu obratem ruky prorazil francouzskou obranou až k moři do Abbeville, padla Paříž. Francouzské »údolí stupňů« bylo tím úplnější, oč rychlejší je motor než pěšák nebo železnice. Tím uzavřenější, že Old Shatterhandovi pomohl Vinnetou: Francie byla příliš malá, aby před Paříží zastavila motorizovaného útočníka, proti jehož tankům Wey-

gand, narychlo povoláný, marně zkusil užít patnáctimetrových polních děl. A příliš slabá, aby ho zastavila s polovinou své armády. Druhou polovinu pak vážala Itálie. Mussolini po zhroucení severní fronty francouzské začal bez výstřelu postupovat, jak sám pronesl, »con irresistibile slancio«, s neodolatelým elánem. Zajisté, že příčiny francouzské porážky byly složitější, ale byla z uvedených příčin rvchlejší než francouzská pružnost, a »údolí stupňů« sahalo, s neutrální pomlčkou švýcarskou, od Riviéry až k Atlantiku.

Ještě okatější »údolí stupňů« naskytuje se o rok později v Jugoslavii. Zde by však měla být vsunuta kapitola:

Vinnetou vojévůdcem

Vinnetou, svého učitele, žák Old Shatterhand překonal a přežije. I fašistický Vinnetou, učitel fašistického Ady ben Nems, byl svým žákem záhy překonán a předešel ho v porážce i ve smrti. Je tragikomická ironie osudu, že někdejší sociální demokrat, vzdělanější a chytřejší svého německého žáka, ze kterého si mnil očividně udělat svého tahacího panáka pro vládu nad Evropou, sám se stal tahacím panákem jeho a to proto, že za sebou místo osmdesáti měl nejvýše padesát milionů, vojensky i organizačně daleko méně zdatných. Kromě toho měl překážky ve svrchovanosti svého panství nad nimi. Nebylo zcela snadno vyhovět choutkám vinnetouovským a dostat Itálii do války. Teprve Francie už poražená, politicky prostě poslední příležitost, rozký ala italskou armádu způsobem, ne zcela nepodobným onomu, jenž koncem října 1918 proti Rakousku-Uhersku už se bořícímu dal jí provést poslední ofensivu první světové války a první pro Itálii úspěšnou. Možná v tom byl kus jasné tuchy, že bez úhony fašistického prestiže Vinnetouova armáda může jen spíše sehrát patetické válečné divadlo než vystoupit ve skutečné válce. Vinnetou si tudíž pro svůj »irresistibile slancio« vybral okamžik, v němž už se zdálo, že není rizika: zbývala jen Anglie, bylo nasnadě, že po Francii i ona se vzdá. Chtěl-li Vinnetou něco trhnout, měl nejvyšší čas.

Jenže se přepočítal. Anglie se nevzdala. Přesto bylo možno mít úspěch v Africe, kde v sousedství italských divisi stály jen osadní a osadně lehce ozbrojené britské seryniny, nejvýše prapory. Po schůzce mnichovské z 18. června se 4. srpna »con irresistibile slancio« vtrhne do britského Somalska a 13. září do Egypta, neutrálního s náladou možná i sympatisující, který celou válku nehne prstem a ponechává veškeré válečné riziko Angličanům. Italský postup je neveliký, ale celkem snadný.

Není zatím blíže známo ani v mezích tohoto zkoumání, co po další schůzce se Shatterhandem 3. října na Brenneru přiměje Vinnetoua, aby z Albanie 29. října vpadl do Řecka. Lze to sice uhodnout, neboť se mezitím na Průlivu staly veliké věci: nepodařil se útok na Anglii, a Vinnetou možná ve smyslu Paktu tří 27. září dostal úkol přiškrtnit ji ve Středomoří. Ale to je jen domněnka. Skutečností zato jest, že se Vinnetou v epirských horách k obecnému překvapení při prvním risku svých Apačů nesmrtelně blamuje. Nejenže nepostoupí, ale po porážce u Korice musí ustupovat. Je to první ústup Osy a vzápětí Vinnetou k němu přidá druhý: Angličané ho ženou z Egypta, poté z Cyrenaiky a z Benghazí. Ben Nemsí musí na pomoc Halefovi.

Ze možno se vrátit k »údolí stupňů«, jímž se stane Jugoslavie. Po Maďarsku, Slovensku a Rumunsku přistoupí 1. března Bulharsko k Ose. Shatterhand je po nich obsazuje a když jugoslávská revoluce odstraní Cvetkoviče s Pavlem, je už Jugoslavie, téměř neozbrojená, obklíčena kolem dokola: v zádech Albanií a italským Jadranem, v čele Německem a Maďarskem, v boku Bulharskem, odkud zázračné zbraně, ztrestavše Bělehrad stejně jako Varšavu, hravě přetrhnou spojení s Řeckem, a »údolí stupňů« je hotovo ve své vrcholné předposlední podobě. Neboť to příští už se tak zcela nepovede. Má z něho spíše už jen jméno, které se pak s obměnou místních názvů a odbor-

ných výrazů, tvořených ad hoc, dutěji a dutěji opakuje: »Vernichtungs- und Umzingelungsmaterial Doppelschlacht von Brest und Bialystok.« I v nekonečných ruských rovinách opakuje se recept ve velikém a v malém doslova do úmoru. Celý nástup do Finska po Bessarabii je obchvat, útok na Leningrad, na Moskvu, na Stalingrad je obchvat, Stalingrad sám má být obrovský obchvat na Moskvu. Ale byť válka byla v podstatě stejně jednotvárná jako situace Mayových románů, »údolí stupňů«, jež se přestalo zavírat, postupně obrátí svoje kleště a začne se zavírat na druhou stranu, až se s konečnou platností zavře na zříceninách berlínských.

(Pokračování.)

dopisy

Dopis odcházejícího demokratického Němce

Vážený pane redaktore!

Vaše výstižná formulace pojmu antifašismu v 9. čísle tohoto časopisu je v podstatě diagnosou i lékem proti této nakažlivé nemoci. Nehodí se však v této nezředěné a příliš univerzální formě pro československé podněbí, kde podle skutečně prováděné praxe by musela správně znít: »Nejsme fašisty, pokud uznáváme lidská práva Čechů a Slováků a jsme ochotni se pro ně exponovat.«

Aby bylo jasno: Jsem dalek toho, abych se zde pokusil o obhajobu většiny svých soukmenovců, kteří dnes sklízejí bouři, kde selí vítr. Byl to však zrovna předchůdce tohoto listu, kde jsem před léty spálil mosty mezi nimi a mnou. Proto zde mluvím jen za onu malou hrstku demokraticky (a to v našem případě znamená: československy) smýšlejících Němců, kteří i v dobách nejvyššího vinobití nacismu, zachovali poněkud více než pouhy postoj »služného a charakterního člověka«, jak se kdysi — kdysi — tak lidsky vyjádřil pan předseda vlády.

Oni netvrdí o sobě, že byli hrdinové nebo mučedníci: báli se gestapa o nic méně, však také ne více než převážná většina Čechů — a dobrých Čechů. Nebyli ani ilegálními pracovníky: otevřeně odmítali jakýkoliv vztah k nacistické ideologii. Také záškodníci nebyli — jak ostatně statistice Čechů: pomáhali však tam, kde se pomoci dalo a věřili v konečné vítězství pravdy — opětně jak miliony Čechů. Ze zůstali Němci? Můj ty Bože, kdo jim chce z tohoto je d i n é h o provinění uplést provaz, když chtěli s v ý m pojetím německý dokázat, že jsou ještě odstiný mezi černou a bílou. Ví vůbec někdo, v jak mnoha případech a jak mocně se onen větší či menší, dávno zapomenutý díl české krve, jež často proudí v jejich žilách, prodíral na povrch? Jak každá urážka češtví, každý zločin proti němu byl mříen i proti nim? Častěji, než odpovídá jeho významu, vzpomínám na výrok německého, v Anglii vychovaného a s Angličany spřízněného šlechtice po prvé světové válce: »You never know the peculiar feeling — that curious sensation of belonging to two nations.« Byli jsme si vědomi, že budeme muset jednou sníst, co druzí nám nadrobili. Zmýlili jsme se jenom ve stupni hořkosti. Šest let jsme se z hloubi duše styděli za to, že jsme byli jmenováni jedním dechem s hanobiteli německého jména.

Čekal jsem. Nesporně zajímavý a rušný, však konec konců nenávratně ztracený rok jsem čekal, že vlna rušivých zásahů proti jasnému znění dekretu o státním občanství Němců, resp. jeho prováděcího nařízení narazí na základy aspoň trochu promyšleného a ne náladám a předvolební kampani podléhajícímu řešení. Ze konečně přestane být vždy úspěch, zaručující circenses. Ano, v řídkých případech ozve se hlas v poušti odvážného, však bezmocného jednotlivce, který se alespoň pokusí o obranu našich českých žen; jediná reakce na tento šlechtýný pokus se projeví v nařčení kolaborace nebo dokonce zrádcovství.

Obracím se tedy na Vás. Ne proto, abyste nám dělal zástupce, ale proto, že ve své neaktuální bláhovosti stále ještě věřím, že spravedlivý soudce — a novinář Vašeho formátu, má jim být i vyslechne i obžalovaného, tím více, že předpoklady k odsouzení in contumaciam zde nejsou.

Připouštím, že je s námi velmi těžký problém. Připouštět výjimek z koncepce o kolektivní vině bylo by až příliš objektivní (třebaže objektivita je nedělitelně spjata s demokracií a její zvržení je prvkem fašismu). Proč se však kolektivní vina neuplatňuje na Slovensku?

Nejedná se nám již o zachování nebo vrácení ztraceného občanství, když — a to vždy bez vlastního přičinění — jsme se z bývalých Rakušanů stali Čechoslováky a z těchto Mšští Němci. Kdož ví, zda nezemřeme jednou jako Kanaďané nebo Američané. »Qui vivra verra«, říká Francouz. A my žijeme — náhodou!

Nikdo z nás se netají, že mu bude bolestně opustit tuto svou (vzdor všem dekretům) vlast, kde konec konců žijeme od narození, kde jsme poznali své ženy, kde se narodily naše děti a jsou pochováni naši předkové. Že není lehké zapomenout na vrcholy

mládí a štěstí, jakož i na propasti lidské duše. Toto poněkud sentimentální konstatování není nikterak miněno jako zákeřný útok na soucit, spíše jako psychologická pomůcka. Vždy jsme se připůsobili mentalitě českých spoluobčanů, sdíleli s nimi jejich kulturní statky, byli bychom za mobilisace bránili se zbraní v ruce tuto zem a její ideály, náš podíl v práci nejevil se výhradně v hromadění soukromého kapitálu, ale i v aktivních vývozních bilancích a náš přínos daní ve vyrovnaném státním rozpočtu.

Tempi passati. Tento poslední rok nelze úplně vymazat z našeho života. Slyším nyní stereotypní námitku: »My jsme trpěli šest let.« Ano, ano, tisíckrát ano! Trebaže i my jsme si navykli lhostejně se dívat do hlavně odjistěné pistole, víme, že naše fyzické zkušenosti stojí hluboko ve stínu Vašich. A přece je v tom malinký rozdíl: Vy jste věděli, proč berete všechny kříže na sebe, když jste si uvědomili svou svatou povinnost být nesmiřitelnými nepříteli samovanců. A vždy jste viděli na konci Vaší křížové cesty zářící cíl. My však marně hledáme smysl našich obětí, odmítáme-li vším právem kolektivní vinu. A ještě malíčkovitost: Je to vždy bolestněji dostat políček od milované bytosti než ránu pěstí od nepřítele.

Znám Vás, velevážený pane redaktore, již pěknou řádku let, a také já doufám, že se té prokleté objektivitě již neodnaučím. Proto si dovedeme představit poněkud slabšího — byť v jádře dobrého člověka, jak nakonec přece jen uvěří, že byl a je tím vrahem, zrádcem, žhářem, tupcem — zkrátka fašistou, když se mu to z kompetentních a ještě častěji z vůbec nekompetentních míst stále tluče do hlavy.

Jsem vším možným, jenom ne exportním statistikem. Přesto se domnívám, že to budou Československo s Polskem, jež budou soutěžit o sporný primát ve vývozu takto novopodečených fašistů. A nerovnatelně více než těch padesát kilogramů zavazadel bude je tížit věčná otázka, proč byli potrestáni za to, že byli odpůrci klasického fašismu.

Vždyť by to bylo jenom lidské. A věře tomu nebo ne, nemohu se zbavit podezření, že lidé jsme!

Váš

C. M. W. (bývalý čs. Němec)

Volby na vesnici

Vážený pane šéfredaktore,

dovolu mi, abych mohl zaujmouti stanovisko k volebním výsledkům na podkladě studia v celé řadě obcí, okresů a svého okolí.

Venkov po revoluci zásahem moskevských ujednání za souhlasu představitelů všech nynějších stran Národní fronty, byl zbaven své politické strany. Její funkcionáři byli násilím vyrváni ze všech svých funkcí ať samosprávných, hospodářských či politických. V národních výborech byli handicapováni a dokonce vylučováni za to, že byli příslušníky strany, která byla mluvčím zemědělského lidu. Nebylo rozdílu v postupu všech činovníků Národní fronty na našem venkově. Tímto způsobem bylo vyřazeno celkem na 25.000 činovníků a organizátorů zemědělského lidu a zneemožněno těmto občanům naší vesnice, aby se uplatnili v demokratickém zápolení o výstavbu politického organismu.

Je nutno znáti strukturu naší vesnice, aby překvapení volební nebylo opravdu tak překvapující. Všichni ti, kteří dnes posuzují s podivem 26. květen, neuvědomují si, že naše vesnice za první republiky byla spjata spolu ve svém celku ideou demokratického zřízení, která se projevovala upřímným spolumístím v denním životě, v práci, při jídle, zábavě a prostě v každém směru. Nebylo rozdílu v naší vesnici, nebylo také politických třenic a venkov žil spolu bez rozdílu, zda je to rolník 21 ha, či zda je to chalupník. Jaký nastal obrát však v r. 1945! Strana venkova nebyla povolena, venkov byl zbaven svých mluvčích na fóru veřejném od vesnice, přes okres až stát. Čeledi, chalupníci odešli do pohraničí a nebylo jim málo, možno je počítat na statistice. Tam se již o ně politicky postarali noví ideologové a není pochyby, že s úspěchem.

O vlastní venkov se ucházely politické strany všech odstínů a všem se stejným dílem jednalo o uchvácení politické moci. Komunistická strana podchytila z větší části vrstvy sociálně nejslabší a to v všech bývalých stran. Odsála téměř veškeré dělnictvo měst i venkova, strana národně socialistická i sociálně demokratická stěžela se může dnes představovat jako mluvčí dělnictva, strana lidová též mnoho ztratila ze svých bývalých voličů z řad dělnictva. Tu jsme u jádra celého problému, strana komunistická své voliče si zachovala, strana sociálně demokratická ztratila přibližně 75% svých voličů ve prospěch komunistické strany, strana národně socialistická ztratila téměř všechny kategorie zaměstnanců nižších tříd a její ztráty voličů z r. 1935 možno odhadnout na 50%, zatím co strana lidová ztratila svých voličů asi 25%. Tímto přesunem byla vesměs posílena strana komunistická. Mezery vzniklé, nahradili voličové z nepovolených stran až na ony voliče, kteří odešli do pohraničí, kde v důsledku materiálních výhod volili známým způsobem a onu část, která se v důsledku politického chaosu po revoluci přihlásila ke straně komunistické. Není možno přejít skutečnost, že za první republiky volil stranu republikánskou nejen zemědělec, ale i živnostník na venkově, čeledí i učitel. Byl solidární a nežil třídně. Vytvářel si tak venkov život vzájemné pomoci a vzájemného respektu. A dnešní volby jasně ukázaly, že těch 25.000 činovníků a organizátorů veřejného života naší vesnice bylo vyřazeno a nikoliv nezáměrně, aby představitelé nové politické koncepce měli volné pole.

Po vyhodnocení těchto skutečností dospějeme k závěru, že vyřazením nejsilnější představitelky naší vesnice z politického života muska nastat skutečnost, že politické strany absorbovaly nejen část voličstva, aby své posice jen posílily, ale především v zniklé ztráty nahradily a pak teprve své državy upevnily. A tyto přesuny jsou tak značné, že opravdu bylo by zajímavým tématem, kolik svého voličstva si uchovaly mimo první stranu všechny strany ostatní. Není pochyby, že z nich nejstabilnější voličstvo má strana lidová. Téměř úplná výměna nastala u sociálně demokratické strany. Rovněž zajímavé přesuny jsou u různých státních a veřejných podniků, kde své privilegované postavení ztratily některé strany úplně a dnes jsou tam pouhou popelkou.

Celý problém je poněkud hlubší a není to jen přelítí hlasového materiálu z jedné strany do té dnes největší, nýbrž je to velká proměna v celém našem politickém dění a naši představitelé všech stran neměli by si věc dělat jednoduší než je, nýbrž opravdu proniknout do celého spletitého stavu skutečnosti.

Děkuji Vám za Vaši pozornost a jsem s projevem hluboké úcty
Váš čtenář J. S.

Vážený pane redaktore!

Chci Vám také napsati svůj názor o jedné z příčin volebního vítězství KSC na venkově. Především, že jsem bývalým členem proskribované strany republikánské a býval jsem jejím místním funkcionářem a k tomu ještě podotýkám, že se za svoji činnost v této straně nestydím a stydět nikdy nebudu, poněvadž nemám k tomu příčiny. Byl jsem příslušníkem této strany ne z důvodů sobeckých a materiálních, nýbrž z přesvědčení, a Svehla byl pro mě autoritou i v době, kdy již odpočíval na hřbitově v Hostiváři. A takových bylo u nás mnoho, kteří jsme nezištně pracovali a zápasili a při tom jsme na své straně nechtěli nic více, než aby poctivě hájila zájmy národa a stavu, který reprezentovala. A takových příslušníků této strany bylo více, než si mnozí povrchní pozorovatelé myslí. Proto tak mnohým uniká psychologický stav venkovských lidí, jak se vyvíjel od 5. V. loňského roku. Kdyby jej správně poznali, pak by si uvědomili, že nebyly to jen otázky materiální, které rozhodly, že venkov šel a jde s KSC, ale že zde sehrálo jistou úlohu i ono vědomí křivdy, kterou zemědělský člověk těžce trpěl, když on a celá bývalá strana republikánská byla typována jako strana protinárodní, zrádná, a tyto okolnosti byly uváděny za důvody, pro které nebyla obnovena.

Venkovský člověk není tak ubohý tvor a nemá tak krátkou paměť, aby nevěděl, že jeho bývalá strana buďovala první republiku se všemi nyní existujícími stranami českými (mimo KSC), že se dělila s nimi poměrně podle své síly o zasluhy i viny o vše dobré i špatné, co v této republice bylo vykonáno, a není možno se diviti, že venkovský člověk nemožl pochopiti onu spravedlnost a pravdu, podle které za stejnou nebo podobnou činnost dostává se třem partnerům pochvaly atd., a čtvrtý z nich jest odsuzován jako zrádce národa. Vesnický lid není ve své prostotě tak naivní, aby neviděl hluboké změny sociální a společenské, které uzraly během války, dovede pochopit, že v socialistickém státě, který si český národ buduje, nelze se vrátit k politickým poměrům první republiky a k organizování stavovských politických stran.

Proto však nebylo třeba poplívati čest značné části národa, zejména té, která nikdy v historii dávala i nedávala nezklamala. Bylo by bývalo jistě lepší mluvit již od počátku pravdu, i když se jednalo jen o venkovského člověka, kterému se tím mohla usnadnit jeho účast v politickém životě, a nikoliv paušalísováním zatlačovati jej do kouta jako živel národnostně méněcenný a nespolehlivý. A tak se stalo, že mnozí venkovští lidé, kteří nejsou socialisty ani marxisty, rozhodli se pro KSC jen proto, že z důvodů, které jsem naznačil, nechtěli volit své bývalé spolupracovníky a také spolupůvníky.

Opakují: vesnický člověk nemá zájem na vrácení bývalých politických poměrů z doby před válkou, má však dosud živý zájem na nestranném zjištění zasluh i vin všech bývalých politických stran i jejich vůdčích osobností, přeje si spravedlivé potrestání těch, kteří skutečně zklamali, odmítá však paušální obvinění, která se dotýkají jeho citu na místě nejcitlivějším.

Proto, chce-li někdo posuzovat objektivně politický vývoj české vesnice a hodnotit příčiny, které předcházely 26. květnu 1946, pak musí znáti její duši, to jest musí ji pochopiti.

V hluboké a opravdové úctě

P. F.

Je N. N. vinen?

Vážená redakce!

Dopis, uveřejněný v rubrice »Doba a lidé« dne 6. června 1946, není podle mého soudu dopisem pouze osobním. Vidím v něm řešené otázky vyšší, otázky obecné mravnosti.

Přináším případ svůj, důležitý snad i proto, že je z oblasti školské, o níž se, napodív, celkem mlčí. Budu stručný. Dne 19. května 1945 vytikli mi moji dva dospělí synové bezohledně do očí, že jsem kolaborem, a dali mi nepokrytě najevo své

opovření. Synové, s nimiž bez matky po 15 let žiji v nejkrásnějším přátelství, jimž jsem se obětoval do všech svých sil a s nimiž jsem prožil válku.

A měli pravdu. Toho dne jsem byl na hodinu jako služka, která ukradla korunu, vyhozen ze svého úřadu okresního školního inspektora. Úřední důvod: Za služby Němcům, byl Němci dosazen, nebyl činný v podzemí. Neúředně: zákon neprostopustnosti — na dvou židlich nemohou sedět dva. Přiznávám se veřejně a kajicně, že jsem opravdu byl ve službách Němců, ba přímo seděl uprostřed jejich vosho hnízda. Byl jsem tajemníkem německých zemských školních inspektorů. Na svou omluvu jen dodávám, že mě k tomuto úřadu vybral tehdejší prezident zemské školní rady dr. Dvořák. Tedy jsem sloužil Němcům. A jako tak někteří slušové — kradl jsem. Kradl věci intimní — dopisy. Tehdy si Němci Werner a Halfar vydržovali jednoho z nejpodlejších udavačů, Filipa Šamberka z Jičína. Kradl jsem jeho udání. Nebudu se o nich zmiňovat podrobněji, ale byla strašná a bylo to v době heydričovských poprav. Odkryl jsem a zneškodnil Filipa Šamberka. Jsem a budu vždy hrdý na to, že jsem zachránil české lidi od vyšetřování, od vězení a snad i od hrošého osudu. Některá ta jména si ještě pamatuji: Jira, Sosnovec, Jirásková, Honner, Jedlička, Vanásek.

Nebyli udavači jen v Jičíně. Byli i v Litomyšli a jinde. Byli i patolizalové. Snad to bylo v době heydričovské hrůzy lidský nepochopitelné. Odhazoval jsem takové projevy oddanosti Němcům jsem je neodevzdal. Byla i přísně důvěrná podání gestapu, oberlandrátům. Pořizoval jsem průklepy a dával je vyšetřovanému, aby se mohl orientovati. Tak a podobně jsem v létě 1942 sloužil Němcům. Snad jsem tehdy cosi i osobně riskoval. Nebylo to až 1. května 1945! Pak jsem se stal inspektorem. Poprava inspektora, persekuce jiných, zděšení v té době — nikdo nechtěl na takové místo. Pokud vím, šest osob odmítlo přede mnou. Mezi nimi i jeden z těch, kteří mě později místa zbavovali. Konečně nebylo divu! Měli rodiny a doba byla hrozná. Také já jsem se bránil. Nejsem hrdina. Nakonec jsem přijal — prý tam jinak dají Němci svého člověka. A tak jsem sloužil Němcům dál. Byly formálnosti, které jsem splnil. Snad jsem chyboval. Ale chránil jsem tím své kolegy. Širší obecenstvo ani neví, co učitelé a zvláště ředitelé škol riskovali. Bylo povinností jim situaci ulehčovati. Jinak mi má služba Němcům vynesla některá udání, mezi nimiž na př., že se nestarám o vyučování němčině, a vyvrcholilo v červnu 1944, kdy mě prý již »musili chytit za pačesy« a zprostiti místa. Ale, bohužel, nezprostitli. Nemožli dostat za mne náhradu, každý se obával.

Proč to píši? Protože všechno to se všemi podrobnostmi věděti ti, kteří mě v květnu 1945 jako člověka beze ctí vyhodili. Kolegové, jež jsem měl rád, a moji synové mě považovali za kolaborenta. To na př. věděti i muž, který je dnes strážcem kultury velkého města. Věděti i o činnosti mého syna, s nímž dokonce spolupracoval. Můj syn byl v pracovním úřadě. Falošoval a kradl. Falošoval data, aby pomáhal. Pomáhal, kde mohl a pomáhal i synům tohoto muže. Ukradl sta udání na české lidi. Kradl je z pošty na stole, u něhož sedával gestapák, který ho hlídal. Dělal to dva roky. V květnových dnech pobíval v podzemí bloku Slovanského domu a jen zázrakem vyvázl. Pravda, můj syn nejsem já. Ale vše to dělal s mým vědomím, na mé rady. Žiji jsmé jako na sopce. Ale ovšem, vyvázli jsmé. Nebyli jsme zavřeni, nebyli jsme popraveni. Snad štěstí, snad trochu obratnosti. Ale kolaborentství?

Vážený pane redaktore, budu Vám vděčen, uveřejníte-li tento dopis. A táži se Vás, který dovedete tak ostře analyzovati: Bylo potřeba, aby se v revoluci stali i lidé dříve šlechtní cynici? Bylo potřeba, aby zapomněli, že lidská čest je vzácné koření a že nejdražší je nám přece jen dobré jméno? Bylo to potřeba, i když uznáváme, že hlad je pud a že hlad po místech byl výrazem dravého pudu?

Jsem Vám v hluboké úctě oddaný František Pavlík.

Vážený pane redaktore!

Káž by dopis p. N. N. uveřejněný v 11. č. »Dnešku« pod titulem »Jsem vinen?« byl popudem k otevření a upřímné diskuzi. Už dopis ten sám, celou svou koncepcí, ukazuje, jak je toho třeba. Je ten dopis příliš — řekl bych skromným, příliš ovlivněným pokřikem »ukřiču ho!«, příliš zakřiknutým. A je to pochopitelné. I ta anonymita. Je to — bohužel — dnes sned pro obvyčejného člověka jediný způsob, jak možno s jistými choulivými věcmi přijít na veřejnost, byťť motív k tomu byl sebe ušlechtlejší. Po šest dlouhých let byli jsmé vi ac metu, násilím a strachem, vyčovováni a utloukáni — až se z nás stali na jedné straně mistři, v aktivním používání těžce vyučovací metody a na druhé straně její vyučené a pasivní oběti. Oni používají této metody k zastrášení těch, kdo s nimi nesouhlasí, kdo jsou jiného světového a politického názoru a na těch straně není moc, títo pak choulí se do ústraní a soukromí, aby někde, někdy, někdo na ně nenašel nasnadě isoucí obvinění z kolaborentství, které se dá nalít na každého, kdo těch šest let zde žil a nebyl zrovna popraven anebo alespoň zavřen. Je to zrovna tak snadné, jako kdýž tehdy gestapo obvinilo někoho že třeba poslouchá Londýn či Moskvu. Či nemožlo být obviněno 99 procent profesorů a učitelů, že »mezi řádky«, ale všemu žactvu srozumitelné, učili děti mlívat svůj národ a svou vlast.

jako dnes mohou být obvinění, že tehdy vyučovali němčině? Či bylo — až nepatrné výjimky — dělníka či zaměstnance, který by nebyl v rodině a mezi svými, sebe i je usilovně přesvědčoval a posiloval v duchu víry a naděje v budoucí vítězství — a přitom svůj chléb vezdejší musil vydělávat prací pro nenáviděné vetřelce? Či nebyli to naši zemědělci, kdo horoucí láskou lnuli k svému národu a k své vůli tolik ohrožené — a jen s ohledem na nutnou výživu svého národa plnili své dodávkové povinnosti, jichž ovšem okupanti zneužívali a kteří dnes proto mohou být puncováni na kolaboranty? Či nemodlili se naši obchodníci a hokynáři za slavné vítězství našich spojenců a naše vlastní — a současně musili přednostně kvantitativně obsluhovat nenáviděné vetřelce a tím hánebně kolaborovat? Atd., atd. Kde jsou meze a hranice? A sít venia verbo: kdo prosedl více národu a lidu: ten kdo ho s horoucím srdcem a v pevné víře doma udržoval a posiloval slovem i příkladem v jisté naději ve vítězství, používaje nenáviděných, ale nutných mimikri a kamufláže, či ten, koho stihlo nestěště, že pro tvůrčí čin byl uvězněn, ba snad zákeřně a v tajnosti utracen? (Víme, jak často o tom vědělo jen nejbližší okolí, které muselo mlčet.) Či měl se vydat v nebezpečí a utracení každý a celý národ? Ano, v takovém a podobném smyslu „sme bvli všichni vinni a — bude-li to někdo chtít — bvli isme kolaboranti.

A tady isme u jádra věci. Jak a kdy a proč se dnes vhlédávají, a zjišťují, soudí a trestají kolaboranti? Ne ta jejich minulost, ale dnešní posice je pro to rozhodná. Je nepohodlný, má majetek, po němž jiní touží, je politicky nebezpečný nepřítel, je v tom nebo v onom smyslu konkurent — a už se hledá, kde by se na kolaborantství nebo národní čest chvtil. A co lidi nedemokraticky, pochopitelně ustrašené (vzdýv to do nás po šest let vtloukali), někdy s licoměrnou skromností, ale neupřímným vzrnaváním protežovaných doktrin a viry, jiný s neupřímným schvalováním věci, jež srdce zavrhuje, se schovává a chouli, jen aby nikomu nenapadlo vytknout jim, že tehdy podali (s vnitřním hnusem) ruku Němci, jiný že mu s povinnou úslužností podal balíček, že plněním toho či onoho nařízení vhnuli se s celou rodinou materiálnímu zničení, zálořování a čemu horšímu, že vvvšili nenáviděný haknkrajc, kdýv policie pro to chodila dům od domu, i promluvil německy, že, že — nu, tento výpočet neměl by konce.

Jak isme tehdy s utajeným dechem naslouchali poselství presidenta Roosevelta o příští čtvř svobod: Svobody řeči i projevu — všude na světě, svobody uctívání Boha — všude na světě, Svobody vyprostit se z nedostatku — všude na světě a svobody zajišťující před strachem — všude na světě. Kéž přijdou i k nám a je konec té rafinované a záměrné výchově k občanské nestatečnosti, tomu neporozumění, že a jak celý národ trpěl po šest dlouhých let a jak dnes jeho utrpení je mu stále ještě jako trnová koruna hlouběji a hlouběji tisknuta v tvář. Kéž to ustane všechno, aby člověk národ horoucně mlující a tolik toužící mohl volně dýchat prost strachu, že někde, někdy, někdo mu z důvodů velmi často křivých a často nečestných vmete v tvář obvinění, jež, byť hezdívodné, vhní člověku krev do tváří, krev studu, že tak může člověk člověka snižovat — pro své účely.

Kéž není už nebezpečnější obranou vstoupit v řady těch, kdo sami pronásledují, kéž není už třeba schovávat se za

Pravoslava Svobodu.

číslo 10. června 1946.

Milý pane N. N.!

Zpovídáte se veřejně z toho, co jste za okupace dělal i nedělal. Poněvadž nebylo žalobců, nebylo soudců, kteří by Vás vyvedli z rozpaků, jste-li něčím vinen či nikoli.

Z Vaší upřímné zpovědi je patrné, že máte svědomí, které nespí. To je vzácný poklad! Jsou lidé — a je jich dnes dost! — kteří svědomí vůbec nemají. Nehleďte tedy pro své rozpaky jiných soudců kromě svého svědomí.

Máte svědomí — ptejte se tedy toho, z čeho Vás viní. Pomáhal jste německému vojákovi, jehož vyprávění ve Vás jako v člověku vzbudilo soucit. Za tento projev lidství se nemusíte stydět, i když jste se v dalším rozhovoru přesvědčil, že se soucitem Němce byste sotva mohl počítati, kdyby se byla splnila jeho víra v Hitlera. (Ten úděl by Vás mohl konečně stihnouti i dnes: pomůžete Čechovi a on Vás za chvíli zapře, ne-li udá.) Trestní komise by z Vašeho doznání vykonstrovala „podporu nepřítelů“ v době zvýšeného nebezpečí pro republiku a nic by se neohlížela na to, že ještě dnes čestí lidé — a z pohutěk méně lidštějších, než jste činil Vy — pomáhají Němcům k osvědčení o jejich spolehlivosti z téže doby zvýšeného nebezpečí.

Vaše svědomí Vám řekne, že Vás cit je plus Vašeho lidství. Jste Čech a proto se ve Vás ozval člověk: tím se lišíte od toho Němce. Nestací-li to pro uklidnění Vašeho svědomí, povím Vám tento případ: Matce popravili v říši jediného syna. Přisáhala, že bude vraždit německé děti v kolébkách, až přijde den odplaty. Přišel. Matka viděla hnát ulici do krvava zbitého Němce a povídá: „Tohle by s ním přece jen neměl dělat!“ Ozval se v ní cit, lidskost. Soudil a odsoudil byste ji? (Tohoto případu se nezučastnili slušní lidé, ale individua, která myslila, že krevi zaretušují máslo na vlastních hlavách.)

Zpovídáte se dále, že jste sháněl zaměstnání, abyste uživil rodinu. Vaše svědomí Vám to přikazovalo jako tátovi. Trestní komise by z toho zkonstrovala, že jste se „domáhal výhod“ u Němci a vyvolal tím veřejné pohoršení. To pohoršení ovšem teprve teď a u lidí, kteří se považují za tak čisté a bezúhonné, že se domnívají býti jediné povolány, aby Vás udávali a soudili. Neboť za okupace si k živobytí pomáhal každý jak mohl; těch, kteří přitom nějak nezakopli, aniž si toho byli vědomi, je velmi málo. Tenkrát to tedy žádné pohoršení nevyvolávalo — snad jen u člověka, který to živobytí záviděl. Taci lidé dnes dávají své závisi průchod udáváním.

Čtěl bych se Vás, pane N. N., jen zeptati: Máte dnes takové zaměstnání, abyste z jeho výtěžku uživil svou rodinu? Nemusíte i dnes ještě shánět místo, aby se Vaše děti mohly najíst? Pakli ano, dostal jste je hned a bez protekce, bez politické legitimace? Či snad jste je dostal — tu se už ptám velmi nespěle — jen proto, že jste — Čech?

Milý pane N. N., spěte klidně! Jsou lidé, kteří nemají svědomí, provedli víc než Vy a spí klidně. A jsou lidé, kteří za okupace všelijak pracovali pro národní věc a dnes jsou udáváni, souzeni a odsuzováni — pro dobré a vlastenecké úmysly. Ti spí také dobře, poněvadž mají čisté svědomí. Rozsudkem trestní komise (s politickou přichutí!) jejich národní čest nedoznala žádné úhony u těch, kdož jejich národní cítění a smýšlení poznali z činu za okupace. Neboť nad nálezem trestní komise ještě stojí soud veřejnosti a ten je objektivnější!

Buďte rád, že jste dostal osvědčení o národní spolehlivosti, zejména nemusil-li jste o ně žádati lidi, jejichž národní spolehlivost především by bylo třeba ověřovati a stvrzovati...

J. K.

Pane N. N.,

smutný flagelante, nač to sebetřýznění? Hlas svědomí, milý pane, je přezítkem v dnešní době politického kvasu. PŘI čtbě Vaší cesty do hlubin okupační noci se budou upřímně smát všichni fádni a neostyšni kolaboranti, kteří jako špinavá pěna na hřebenu revolučního přívalu tryskem zabydli mnohé politické, odborové a umělecké instituce všech barev a odstínů. Neboť, pane N. N., proti kolaborantským rutiněm jste ubohý břídlík, který si ani fádně nezakolaborovat nedovedl. Chybějí Vám zřejmě dvě nutné vlastnosti bystrého kolaboranta: přizpůsobivost barvě okolí a šestý smysl vyčítit včas dobu, kdy se koráb začne potápět. Tento šestý smysl, jak známo, je dán jen málo tvorům na této utýrané zeměkouli.

Nyní několik uklidňujících případů. Než je uvedu, dovoluji si upozornit: jde tu o osoby smyšlené a charaktery, které v našich poměrech nikdy neexistovaly. Stalo se, řekněme, někde na západě.

Poněvadž píšete, že jste novinář, literát a filmový tvůrčí pracovník, uvedu Vám namátkou případy Vaší zájmové sféry. Na ulicích jistého hlavního města můžete potkat redaktora, který za okupace řídil časopis s názvem třeba L'Herald Illustré. Mohl jako kterýkoliv občan odejít k maquis, ale on vydržel. Občas napsal úvodníček, opěvující nordické ochránce, a došel si k pokladně pro několik set protektorátních franků. Přišel nápor na město, spojenci se přiblížili, občané stavěli barikády. Náš přítel zalezl do sklepa. Po prvních vítězných fanfárah opustil rychle sklep, na klopu připjal revoluční kokarda a šel si zajistit výhodnější redakci. Kolaborant? Nebuďte bláhový, to by již dávno neseděl za redakčním stolem. Nebo žil tam a snad ještě žije ustrašený soudníkár, který se již před vpádem Němců učil horlivě němčině a nacistické judikatuře, nechť se ztratit zasloužené postavení, pro případ, že by bylo nařizeno jen německé soudnictví. Dnes stejně horlivě a s potřebnou dávkou opovržením glosuje chování a činy novinářských kolaborantů před příslušnými soudy. Něco z filmu? Na ulici Vás tam může s jistou provinilou plachostí pozdravit filmový režisér, který za okupace natáčel vesele německé filmy, nosil slušivé německé jméno a dnes pro změnu natáčí protinacistický film. Není sám. Kolaborant? Nebuďte opovážlivý! Po městě tam pobíhá muž, který měl za okupace na starosti propagaci německého filmu, o níž se skutečně svědomitě staral. Prosim, bylo to jeho zaměstnání. Nutil časopisy, aby přijímaly jeho články a obrázky i z filmů, jejichž shlédnutí bylo dovoleno jen Němcům, třeba takového O h m a Krügera, Fritz der Grosse byl jeho Lieblingsfilm. Přišel maquis, město bouřilo. Nás Propagandaleiter si dal na rukáv pásku La Garde Républicaine, do klopy odznak jedné ze stran, která to měla jistě a šel zabírat film. Udělal kariéru, dnes tam diktuje filmové žurnalistice. Tak vidíte, bláhový, chtěl jste si zoufat před svým svědomím! Ze tam na špičkách literárních institucí zaplňují obsáhlými těly teplá křesla i lidé, kterým bylo rozkoší kdýs napsat pro německý film zemité drama? Neunavil jsem Vás již? Já vím, unavil. A to jsem byl teprve na začátku.

Buďte zdrav, nevinné pachole. Napímete hrdě svou jen zcela nepatrně pokrivenou páteř a vykročíte pevně do nejbližší organizace některé strany. Neboť těžký je život bezprizorného. Vybeřte si však svou stranu pečlivě, politická moc některých stran sahá totiž někdy jen sotva na práh institucí, z nichž je řízen běh našeho života.

J. Kabeláč

Svět knih

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

Karel Toman

CERVEN

Stín stromů zelený tě na svět
uvítal,
zahradá jarní tišila tvůj pláč.
A s každým červenem
vzpomínáme,
co ti ten první dal,
a s tebou koupáme se v jeho
slunci.

Sen matky tvé a otce se snem
lidu kvete,
i tebe vepjal v řetěz čarovný,
kde hlad a bída umlká,
kde mizí vše, co boží člověka
a hněte.

Sni, hrej si v červnu svém. Vy
všechny děti sněte
domova nejpýšnější sny.
než řekne velký den: Jsem na-
plněni, procitněte!

Ze sbírky „Básně“, která představuje souborné vydání Tomanova díla a vyjde v září v II. vydání.

Nerozumíme nijak dílům Boha, jestliže nevycházejí z principů, že chtěl zaslepití jedny a osvětlití druhé.

BLAISE PASCAL

Dr E. Táborský

O NOVOU DEMOKRATICKOU SNĚMOVNU

Kniha nabitá návrhy a podněty, kterou by měli povinně si přečíst všichni, kdo budou zvoleni do ústavodárného Národního shromáždění, a všichni občané, kteří budou do tohoto shromáždění voliti; ti by měli o těchto podnětech diskutovat. Táborský vyslovuje se tu pro decentralisaci naší správy a uvádí tu pro tuto základní otázku naší nové ústavy důvody, hodné pozornosti. Zabývá se důležitou otázkou poslaneckých reversů a vůbec otázkou ozdravení našeho stranického života. Je pro jednokomorový system parlamentu, uvažuje, však o druhé komoře s hlasem poradním, ale s právem interpelace a

kontroly. Navrhuje propracování práva lidu na přímé hlasování o určitých věcech (uchází mu tu, že toto t. zv. referendum bylo sice v naší staré ústavě zavedeno, ale že k němu nebyl vydán prováděcí zákon). Přimlouvá se za to, aby toto právo bylo zavedeno i při zákonech ústavních a rozebírá otázku uvolnění širokého volebního řádu. Zabývá se možností většího osamostatnění moci výkonné pod vedením presidenta republiky a obzvláště podnětná je kapitola o naší byrokracii, kde se Táborský snaží podat návrhy na účinnější, na politické projekci nezávislý úřednický aparát naší správy. Kapitola o hospodářství nutně zastarala, protože v tomto oboru jsme se dostali tempem vpravdě revolučním již tam, kde Táborský

z Londýna hledal teprve příslib budoucnosti. V závažné kapitole o politických stranách autor ukazuje, jak nutná je vnitřní demokratizace našich stran a jak na ní závisí, zda to, co si v nové ústavě na papíře vytvoříme, opravdu bude ve skutečnosti uvedeno v život. Málo je knih, které by bylo lze s lepším svědomím doporučit nejen ke čtení, ale i k podrobnému studiu a k promyšlení. drl.

Kritika Práva lidu ze dne 13. III. 1946.

KNIHY REDAKCI DOŠLÉ

Emanuel Rádl: *Útěcha z filosofie*. Obálka Josefa Kalouska. Živá věda, knihovna spisů naučných, pamětních a životopisů. Rada Svět člověka. Řídí dr. Josef Navrátil. Nakl. Čin. Stran 108. Kčs 39.—.

Jan Mukařovský: *O Vladislavu Vančurovi*. Dvě přednášky. Obálka a úprava Lucie Weisbergrová. Edice Domovy. Vydává Vilém Opatrný. Kčs 30.—.

BŮH VÁLKY NA DONONU

Když jsme vyjížděli od Tegernského jezera, abychom pokračovali v cestě k Paříži, vzpomněl jsem si na Donon, neboť bylo jisto, že do Paříže opět nedojedeme rovnou. V mrazivých alpských jitrech se nerado vstává příliš brzy, stejně jako potom se nerado vstává od bohaté snídaně. Kromě toho bylo potřeba na jezu cosi upravit, něco zařídit v Mnichově, a tak jsem si vzpomněl na Donon, že bychom mohli opět spát u těch zlatých lidí, u kterých jsem spával před válkou, že bych dodržel slíbené setkání po válce a vstupoval tak do Francie symbolickou výspou gallo-románské kultury. Na rozbitých dálnicích, které nutily často jeti nanejvýš krokem, se především upevňovalo, objížďaly prodlužovaly cestu, za Karlsruhe zpomalil jízdu i soumrak a při vjezdu do francouzské zony se definitivně rozhodlo skončit na Dononu. Senegálcí tu totiž nesmírně dlouho nedovedli pochopit, že máme všechny dokumenty v pořádku a že proto nemusí býtí upláceni. Od první chvíle žádali místo dokumentů stovku cigaret, neboť stovka tady už byla bezpochyby ustatnou taxou. La France est la France — poznal jsem k tomu skepticky svou prostou franštinou Ralph Har-

wood a opakoval to tak na každém kilometru, neboť Francie byla skutečně Francií a nikoliv Německem. Pro každého to ovšem není ještě důvodem ke skepsi, ba dokonce pro mnohé právě tyto osobité rysy francouzské činy Francií sladkou. Takový osobitý rys Francouzů způsobil, že ze Strassburků jsme místo na Donon směřovali kamsi ke Švýcarsku, z hlavní silnice sjeli na okresní, z okresní na polní a tu pak ve tmě se seznamovali se starými venkovskými sídly, s podivuhodnou seelskou gotikou, tak tajuplnou uprostřed noci, do té míry však francouzskou, že bylo na první pohled jasné, že jsme stále ještě ve Francii, ačkoliv už bloudíme hezky dlouho. Ujišťoval jsem ostatně Mr. Harwooda, že Rýn nám určitě zabráni navrátit se zpátky do Mnichova a že tedy není potřeba mítí obavy. Teprve k půlnoci dorazili jsme pod Donon, na jeji na serpentinu a vystupovali do hor. Jak se člověku během sedmi let v paměti zkrátí vzdálenosti? Kdo by to řekl, že z údolí k dononskému sedlu to bude trvat tak dlouho? Poznám vám stará místa, jenže všechna jako by byla nějak větší a delší, než bývala. Tady je louka, kde jsem pásl krávy a recitoval „O Meliboe“ v touze vzít si do pocitů pasáček Vergiliových. Sloup boha války vyvstal v zá-

ří reflektorů. Kůň se dosud vzpíná. Tady člověk mýslíval na válku. Bude, nebude? A teď mýslí spíše na mír. A hle, tady je hotel, kde jsem si přivydělával šlípáním dříví. A tudy jsem hnával krávy domů. Sedm let už uplynulo a nyní po sedmi letech se uvidím se svými přáteli, s dobrým sedlákem a ustaranou ženou a dětmi. Ještě kousíček projet lesem a záhy budeme na pasece se starou farmou. „Po válce na shledanou“, řekli jsme si před sedmi lety, ovšem když válka bude. Byla a byla hroznější, než jsme kdy pomýslili. Němci překonali Němce z Muntheova Železného a červeného kříže. A byla delší, než jsme čekali. Ještě kousek. Mr. Harwood. Ještě trochu strpení. Auto vyjíždí z lesa na paseku. Tadyhle u těch stromů jsem vyřezával dětem z kůry lodičky. Je tuze veliká tma a je vidětí jen to, co zachytí kužel reflektoru. Pozor, teď musíme zahnout. Auto zahýbá, světlý kužel letí po pasece a najednou v kuželu vyvstala hrůzná ruina, zdi rozstřílené a očázené ohněm, okna vybitá a komín nesmyslně vyčínající ze středu rozpadlých zdí k nebeským temnotám. Auto prudce zarazilo. Ralph Harwood se ke mně obrací a trpce se usmívá. La guerre est la guerre — říká prostou franštinou a legračním anglickým přízvukem. Motor

zabírá prudce na zpáteční rychlost. Aní o píď nepojedeme dál, neboť nelze vědět, nejsou-li kolem domu nasety miny, či nevybuchlé granáty. K zdurazení svých obav cituji mi statistiku, že v Normandii umírá šest lidí denně neodkrytými minami a nevybuchlou municí. Schůzka po válce se sedláčkem z Dononou se tedy neuskuteční, leda snad na hřbitově. Nepřekročím už znova práh pohostinného domu. Už nebudu vyřezávat lodičky dětem a především se už nikdy nedokážu vejití do bukolické nálady Vergiliových pasáček. Dnešní svět není pro ně stvořen. Je potřeba stále mítí na mysli vzepjatého koňe boha války a nepřezírat nebezpečí. Auto se stočilo tak, aby osvětlilo celý dům. Potom jsme vsedli a tiše jsme stanuli uprostřed noci na místech tisíciletých bojů. Skončily už, nebo bude tento mír zase jenom krátkým intermezem? Ztratí už jednou gallo-románská výspa svůj vojenský význam? Stane se už konečně vstupní branou, kterou nebude potřeba zavírat? Branou k poznání, otevřenou bez bázně celé Evropě ležící na východ od Rýna, všem těm, kteří se chtějí poklonit gallo-románskému bohu moudrosti.

Z knihy Ladislava Matějky: „Za nřem po Evropě“, která vyjde v září v nakladatelství Fr. Borový.

Č Í L A VLÁŠEK

veřejná obchodní společnost,
PRAHA II, TR. JANA OPLETALA Č. 45

TELEFON 300-98

222

peněžních ústavů a průmyslových podniků používá
našeho udržovacího předplatného na péči
o účtářské stroje

BURROUGHS

odborné dílny sklad součástek
školení mechanikové

Sloužíme národu

Snižujeme ceny 65 druhů

obuvi o 4- až 50,- Kčs.

Dále snižujeme ceny

oprav obuvi o 10 až 40%

Přesvědčte se o tom!

Navštivte nás!

Bata národní podnik

AT

SELECTA

zemědělské šlechtitelské podniky

Praha II, Dlážděná ul. 6

OSIVA • SEMENA • SADBA

přípravky na ochranu rostlin

3 novinek krásné i naučné literatury

POESIE

Nikolaj Tichonov: Písně a balady.

Anthologie lyrické tvorby jednoho z největších soudobých sovětských básníků. Přebásnila M. Marčanová a D. Šajner. S obálkou Františka Muziky. Poesie sv. 57. Brož. 50 Kčs.

PRÓZA

J. Arbes: Němci v Čechách.

Soubor historických dokumentů a dějepisných črt o odvěké německé zvlášti. Spisů J. Arbesa sv. 13. S poznámkami dra Karla Poláka a s obálkou J. Svába. Brož. 120 Kčs.

SOCIOLOGIE

Prof. dr. Otakar Machotka: Amerika.

Pohledy na americký život a americkou společnost, ukazující »zemí neomezených možností« v pravdivém světle. S obálkou Jar. Svába. Brož. 150 Kčs.

NÁRODNÍ HOSPODÁŘSTVÍ

Josef Šimák:

Export, jeho organizace a technika.

Příručka, obsahující návod k znovuvybudování československého zahraničního obchodu, nezbytná všem, kdo jsou činní v našem exportu, zejména komerčním inženýrům a studujícím vysoké školy obchodní. S obálkou Ant. Homolky. Brož. 120 Kčs.

Ing. František Vodseďálek: Dovedeme to?

Svrchované časový příspěvek k úvahám o prostředcích naší hospodářské obrody, pokoušející se o řešení všech dočasných hospodářských potíží národa a státu. S obálkou J. Nesvadby. Brož. 80 Kčs.

U knihkupců

MELANTRICH